

Jämlik fritid, bättre framtid

Om unga stockholmares fritidsvillkor

Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart
Stockholm

Författare: Erik Nordstrand

Förord

Denna rapport är framtagen av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Den behandlar ett utvecklingsområde av betydelse för ett socialt hållbart Stockholm och innehåller rekommendationer och åtgärder som staden kan vidta för att främja en sådan utveckling.

Stockholms stad inrättade Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm under 2015 med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i kommunen och lämna förslag på åtgärder för en jämlik och en socialt hållbar stad.

Kommissionens arbete bedrivs inom stadens förvaltningsorganisation och organiseras utifrån fyra utpekade utvecklingsområden. Enligt direktiv ska kommissionens arbete vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionen ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden.

I framtagandet av denna rapport har sådana underlagsrapporter och andra vetenskapligt grundade underlag varit en viktig utgångspunkt. Rapporten utgår därutöver från erfarenheter i stadens egna verksamheter och lärdomar från andra städer och regioner. Framtagna rekommendationer och åtgärder rör huvudsakligen frågor som kommunen har rådighet över.

Sammanfattning

Fritiden har stor betydelse i unga människors liv. En aktiv fritid kan bidra till en positiv hälsoutveckling. Delaktighet och betydelsefulla relationer till vuxna utanför familjen kan också verka skyddande under uppväxtåren. Fritidsaktiviteter kan även vara positiva för barn och ungas identitetsutveckling, självkänsla, sociala kompetens och problemlösningsförmåga. Beroende på hur fritidsaktiviteter utformas och vilka relationer som skapas kan dock fritiden utgöra såväl en risk som ett skydd under uppväxten.

Ansvar för Stockholms stads fritidsutbud är fördelat till flera av stadens nämnder, framför allt stadsdelsnämnderna, kulturnämnden och idrottsnämnden. Stadens nämnder arbetar aktivt för att nå prioriterade grupper. Jämställdhet och jämlikhet är genomgående ambitioner i stadens styrning och uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser. Tonårsflickor, unga med funktionsnedsättning och unga i socioekonomiskt svaga områden är exempel på grupper som staden prioriterar inom fritidsområdet.

Samtidigt kan den här rapporten visa på stora skillnader i nyttjande av det offentligt subventionerade fritidsutbudet inom Stockholms stad utifrån faktorer såsom kön, ålder, socioekonomi, familjeförhållanden och utländsk/svensk bakgrund. En generell tendens är att barn och unga från socioekonomiskt svaga förhållanden i större utsträckning besöker öppna fritidsverksamheter som till exempel fritidsgård och bibliotek. Barn och unga från socioekonomiskt starka förhållanden deltar i större utsträckning i idrottsföreningar och kulturskola. I flera fall har ingen förbättring avseende jämlikt och jämställt nyttjande skett över tid. Rapporten visar vidare att barn börjar i organiserad fritidsverksamhet i allt yngre åldrar, men också att unga slutar allt tidigare i tonåren.

Utifrån problembilden föreslår därför rapporten att staden bör säkerställa kvalitet och likvärdighet i öppna verksamheter i syfte att motverka risken att dessa inverkar negativt på ungas utveckling, och istället bidrar till att kompensera för ojämlika uppväxtvillkor i övrigt. Rapporten rekommenderar också en utveckling av fritidsutbudet för att nå ut till fler barn och ungdomar. För att sänka trösklar till deltagande i fritidsaktiviteter bör staden också öka tillgängligheten till det befintliga fritidsutbudet för underrepresenterade grupper. Därutöver identifierar rapporten också utvecklingsmöjligheter avseende styrning och uppföljning inom fritidsområdet.

Innehåll

Förord	2
Sammanfattning	3
Innehåll	4
1. Bakgrund	5
1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm	5
1.2 Fritidens betydelse för goda uppväxtvillkor	6
1.3 Rapportens framtagande	6
1.4 Rapportens disposition	8
2. Fritidens möjligheter och begränsningar	9
2.1 Fritidens betydelse för barn och unga	9
2.2 Fritidens kompensatoriska möjligheter och risker	11
3. Fritidsutbudet i Stockholms stad – styrning och organisation	14
3.1 Styrning genom vision och budget	14
3.2 Stadsövergripande styrdokument inom fritidsområdet	15
3.3 Idrottsnämndens ansvar och arbete	16
3.4 Kulturnämndens ansvar och arbete	19
3.5 Stadsdelsnämndernas ansvar och arbete	25
3.6 Socialnämndens ansvar och arbete	32
3.7 Utbildningsnämndens ansvar och arbete	33
3.8 Från styrdokument till verksamhet	33
4. Fritiden för unga stockholmare	35
4.1 Deltagande i instrumentella fritidsaktiviteter	36
4.2 Deltagande i expressiva fritidsaktiviteter	42
4.3 Hälsa, livskvalitet och fritid	47
4.4 Sammanfattande analys	49
5. Rekommendationer och åtgärder	53
U4.1 Säkerställ kvalitet och likvärdighet i öppna verksamheter	53
U4.2 Tillhandahåll ett bredare fritidsutbud för att nå fler unga	57
U4.3 Öka fritidsutbudets tillgänglighet för underrepresenterade grupper	59
U4.4 Utveckla styrning och uppföljning för att främja en meningsfull fritid för alla	63
6. Referenslista	65
7. Bilaga	69

1. Bakgrund

1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Stockholms stads budget för år 2015 slår fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. Att Stockholm ska vara en sammanhållen stad utgör ett av fyra inriktningsmål fram till 2018. Kommunfullmäktige i Stockholms stad beslutade inför 2015 att tillsätta en kommission som ett led i att förverkliga denna ambition. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har fram till och med 2017 uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor och föreslå åtgärder för hur Stockholms stad kan minska dessa skillnader och främja en socialt hållbar utveckling i staden.

Det innebär att kommissionen ska tillhandahålla Stockholms stad verktyg för budgetstyrning och -uppföljning, prioritering och genomförande av åtgärder som fördelar samhällets resurser på ett sätt som möjliggör för fler att förverkliga sina liv genom studier och arbete. Åtgärderna ska också bidra till att ge alla stockholmare tillgång till goda och trygga livsmiljöer och stärka den sociala sammanhållningen och delaktigheten i samhället.

Ett mål med kommissionen är att redan under arbetets gång kunna gå från analys till verkställande av åtgärder. För att möjliggöra det leds arbetet av utsedda utvecklingsledare inom förvaltningsorganisationen. Genom fördjupningar tas åtgärder fram fortlöpande som sedan kan integreras i ordinarie processer för ledning och styrning. Arbetet organiseras kring följande fyra utvecklingsområden:

- Uppväxt och utbildning
- Arbete och försörjning
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

Kommissionens arbete ska enligt direktiven också vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionens arbete ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten i Stockholm. En viktig del av kommissionens arbete är också att bidra till öppen och allsidig dialog om sociala skillnader i Stockholm. Därför ska kommissionen arrangera föredragningar, seminarier och konferenser kontinuerligt.

1.2 Fritidens betydelse för goda uppväxtvillkor

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter har alla barn rätt till vila, fritid, lek och rekreation. Barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet ska respekteras och främjas. Dessutom ska tillhandahållas lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.¹ I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning framgår också att barn ska kunna delta i idrott, kulturliv och fritidsverksamhet.²

Fritiden utgör en viktig del av unga människors liv. Den är en arena där bland annat viktiga relationer utvecklas och barn och ungas identitet och självkänsla formas. Fritiden kan därigenom bidra till att stärka såväl skydds- och riskfaktorer under uppväxten.³ Forskning visar också att en fysiskt aktiv fritid är tydligt korrelerad med bättre hälsa och högre livskvalitet. Även graden av nöjdhet med fritidssituationen har ett samband med hälsa och livskvalitet.⁴

Det övergripande syftet med denna rapport är att analysera förutsättningarna för en meningsfull fritid för alla barn och ungdomar i Stockholms stad, och föreslå åtgärder som staden kan vidta inom fritidsområdet för att främja goda uppväxtvillkor. Mot denna bakgrund utgör rapportens fokus utgör följande frågeställningar:

- Hur kan fritiden främja goda uppväxtvillkor?
- Hur ser fritiden ut för unga stockholmare idag?
- Vad gör Stockholms stad inom fritidsområdet och bidrar stadens arbete till att främja en meningsfull fritid för alla?
- Hur kan Stockholms stads arbete utvecklas för att främja en meningsfull fritid för alla?

Rekommendationer och åtgärder föreslås för att stärka fritidens möjligheter för att kompensera och utjämna skillnader för barn och unga.

1.3 Rapportens framtagande

Denna rapport har tagits fram inom ramen för kommissionens utvecklingsområde Uppväxtvillkor och utbildning. Rapporten har

---

¹ Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter.

² Förenta Nationernas konvention för personer med funktionsnedsättning.

³ Ungdomsstyrelsen (2007:13). *Ungdomar, fritid och hälsa en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer.*

⁴ Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlig! – hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar.*

författats av Erik Nordstrand, utvecklingsledare vid socialförvaltningen.

Två forskare har knutits till arbetet med denna rapport och har författat en bifogad underlagsrapport. Ulf Blomdahl är sociolog och forskningsledare inom projektet Ung livsstil och Stig Elofsson är fil. dr i statistik och docent i socialt arbete, verksam vid Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet. Ung livsstil är ett forskningsprojekt som pågått sedan år 1984. Projektet har genomfört ett flertal studier av barn och ungas fritidsvanor och fritidspreferenser i Stockholms stad och andra kommuner. För Stockholms stads vidkommande har undersökningar genomförts i samarbete mellan idrottsförvaltningen och kulturförvaltningen tillsammans med Stockholms universitet. Den senaste undersökningen i Stockholms stad genomfördes 2014/2015 och utgör en viktig grund för denna rapport.

En arbetsgrupp har knutits till kommissionens arbete med denna rapport. Arbetsgruppens syfte och uppgift har varit att under arbetets gång föreslå och diskutera rekommendationer och åtgärder. Utöver utvecklingsledaren har följande personer ingått i arbetsgruppen:

- Ulf Blomdahl, sociolog och forskningsledare, forskningsprojektet Ung Livsstil
- Magnus Åkesson, enhetschef, idrottsförvaltningen
- Ida Giorgi, idrottskoordinator, idrottsförvaltningen
- Eva Stenstam, utvecklingsledare, kulturförvaltningen
- Olle Halvars Franzén, mediepedagog, kulturförvaltningen
- Linda Lengheden sociolog och genusvetare, forskningsprojektet Ung livsstil

En referensgrupp har också knutits till kommissionens arbete till denna rapport i syfte att förankra och kvalitetssäkra rapporten, inte minst rekommendationer och åtgärder. Deltagarna i referensgruppen har varit Andrea Hormazabal, Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning, Gunilla Ekstrand, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning, Lisa Kinnari, Södermalms stadsdelsförvaltning, Linda Palo, Hägersten-Liljeholmen stadsdelsförvaltning, Kersti Ruthström, idrottsförvaltningen, Stefan Lindström, Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning, Ulrika Eriksson-Nilsfors, Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning, Eva Stenstam, kulturförvaltningen, stadens barnombudsman Agneta Widerståhl samt stadens funktionshindrersombudsman Pia Ehnhage, båda stadsledningskontoret.

1.4 Rapportens disposition

Rapporten består av fem kapitel där det första tydliggör rapportens syfte, avgränsningar och framtagande av rapporten. Det andra kapitlet handlar om fritidens möjligheter och begränsningar samt beskrivningar utifrån forskningen om det skydd respektive risk som fritiden kan utgöra under ungas uppväxt. Vidare beskrivs fritidens kompensatoriska möjligheter. Rapportens tredje kapitel redovisar stadens styrning och organisation på området fritid. I detta kapitel beskrivs flera olika nämnders ansvar och arbete och hur styrningen i staden sker genom vision och budget. Kapitel fyra baseras huvudsakligen på den underlagsrapport⁵ som kommissionen har beställt som grund till denna delrapport. I kapitlet redogörs för ungas deltagande i olika fritidsaktiviteter. Deltagandet i fritidsaktiviteter kopplas också till hälsa och livskvalitet. I det avslutande femte kapitlet presenteras övergripande rekommendationer som bryts ned till konkreta åtgärder för att främja en meningsfull fritid för alla barn och unga i Stockholms stad.

2. Fritidens möjligheter och begränsningar

I det här kapitlet åskådliggörs fritidens möjligheter och begränsningar. Med det avses hur fritiden kan utgöra ett skydd eller en risk under ungas uppväxt. När fritiden utgör ett skydd kan det handla om att unga ges förutsättningar att utveckla socialt samspel och problemlösningsförmåga. Det omvända, när fritiden utgör en risk, kan det till exempel handla om att barn och unga umgås med andra som bryter mot samhällets normer. I kapitlet redogörs också för fritidens kompensatoriska möjligheter och behovet av balans mellan ostrukturerade och strukturerade aktiviteter vid öppna fritidsverksamheter.

I denna rapport definieras fritid som den tid som barn och unga inte går i förskola, grundskola eller gymnasium. Det är den tid som de till exempel deltar i idrottsaktiviteter, kulturaktiviteter, parkleken, fritidsgården eller biblioteket.

2.1 Fritidens betydelse för barn och unga

Under de senaste åren har ett antal rapporter presenterats som behandlar barn och ungas fritid och dess betydelse. Nedan redovisas ställningstaganden, viktiga fakta och forskningsresultat som redovisats i ett urval rapporter.

Fritiden har en stor betydelse för hälsan. En aktiv fritid kan bidra till en positiv utveckling för barn och unga genom delaktighet och en utveckling av betydelsefulla relationer till vuxna utanför familjen. Fritidsaktiviteter kan därigenom ge en positiv utveckling för en ungs personliga identitet, sociala kompetens, ökad problemlösningsförmåga och en stärkt självkänsla.⁶

När det gäller ungas fritid och organisering är det därför viktigt att nå alla grupper av barn och unga. Särskilt viktigt är det att skapa möjligheter till deltagande för målgrupper som är underrepresenterade i fritidsverksamheter. Verksamheterna måste även erbjuda en tillgänglig och inkluderande miljö och pedagogik som attraherar nya deltagare och motiverar till fortsatt deltagande.⁷

Socioekonomiska förutsättningar och utländsk/svensk bakgrund har visat sig betydelsefullt för deltagande i fritidsaktiviteter. Andelen

---

⁶ Vetenskapsrådet (2014). *Barn och ungas utbildning i ett segregerat samhälle. Mångfald och migration i valfrihetens skola. Vetenskapsrådets rapportserie.*

⁷ Fokus 14 - *Ungas fritid och organisering* (2014).

med lågaktiv fritid är större för barn och unga med utländsk bakgrund och i socioekonomiskt svaga områden. Studier har också visat på samband mellan att vara lågaktiv på sin fritid och att ha en låg självskattad hälsa. I socioekonomiskt svaga områden finns såväl ett lägre deltagande i fritidsaktiviteter och sämre hälsa.⁸ För att motverka detta och skapa förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen är det angeläget att i socioekonomiskt svaga områden stärka deltagandet i fritidsaktiviteter.⁹ För gruppen nyanlända kan engagemang i föreningslivet öka känslan av sammanhang i det nya samhället.¹⁰ Att erbjuda en meningsfull fritid med möjlighet till olika aktiviteter har ett egenvärde för individen, men också samhällsvärden som delaktighet och skapande av nätverk som kan bidra till etablering i samhället och i arbetslivet.¹¹

Utifrån forskningsprojektet Ung livsstil kan konstateras att barn tenderar att börja i organiserade fritidsaktiviteter i allt yngre åldrar, men också att ungdomar samtidigt förefaller tröttna i allt tidigare tonår. Mot denna bakgrund introducerar forskarna hypotesen att en mättnad hos unga uppstår till följd av exempelvis deltagande i för många aktiviteter för tidigt eller som en konsekvens av för hög intensitet i deltagandet. Barn och unga uttrycker i större utsträckning än tidigare att de vill ta det lugnt på sin fritid. De vill också prova andra aktiviteter på sin fritid som innehåller fler frihetsgrader.^{12,13}

Studier har visat att unga med funktionsnedsättning deltar i mindre utsträckning i fritidsaktiviteter än andra unga. Deltagande i fritidsaktiviteter kan innebära en möjlighet att minska det utanförskap som målgruppen upplever på andra arenor i samhället. Det är därför angeläget att skapa bättre fritidsmöjligheter för denna målgrupp.¹⁴

En annan grupp där fritiden kan bli extra viktig är unga homosexuella, unga bisexuella och unga transpersoner. I intervjuer

---

⁸ Fokus 14 - *Ungas fritid och organisering* (2014).

⁹ Ungdomsstyrelsen (2007:13). *Ungdomar, fritid och hälsa en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*.

¹⁰ Sjöberg, M. Sydh, M. och Bjuhr, R (2012). *Utvärdering av in i Umeå – Integration genom föreningsliv*.

¹¹ Fokus 14 - *Ungas fritid och organisering* (2014).

¹² Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlik! – hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar*.

¹³ Blomdahl, U. Elofsson, S. Åkesson, M. och Lengheden, L. (2014). *Segrar föreningslivet? En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och unga*.

¹⁴ Fokus 12 - *Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* (2012).

med unga berättar de att de upplever mobbning och utfrysning i skolan och i fritidsverksamheter på grund av sin sexuella läggning. Det är således viktigt att de mötesplatser som finns för unga lokalt även vänder sig till unga homosexuella, bisexuella och transpersoner och att dessa grupper också har tillgång till egna mötesplatser.¹⁵ Unga som uttrycker en könsöverskridande identitet eller könsuttryck behöver också uppmärksammas.

Barn och unga som föreningsidrottar har starkare självkänsla och upplever sig vara mer fysiskt och socialt kompetenta. En förklaring till det kan vara att barn och unga som idrottar i föreningsregi får möjlighet att känna sig duktiga genom sin idrott och därför upplever sig mer kompetenta. I jämförelse med barn och unga som inte idrottar upplever de som idrottar att de har färre psykosomatiska symptom.¹⁶

Under nio år genomfördes en unik studie i Malmö där 200 skolbarn följdes och studien bestod i att barnen fick utökad idrottsundervisning. En grupp barn fick schemalagd idrottsundervisning fem dagar i veckan och den gruppen jämfördes med en kontrollgrupp. Med ökad fysisk aktivitet ökade barnens motorik och koncentrationsförmåga. Barnen som fick mer fysisk aktivitet ökade också sina skolprestationer i svenska och matematik.¹⁷

2.2 Fritidens kompensatoriska möjligheter och risker

Barn och unga som aktiveras på sin fritid kan bli stärkta genom exempelvis ökad självkänsla, utvecklade förmågor och tillit till andra, vilket kan bidra till att kompensera för svagare förutsättningar under uppväxten i övrigt. Det kan också bidra till en minskad risk för att utveckla ett liv med lägre livskvalitet. Aktivering på fritiden kan bidra till minskad risk för ogynnsam utveckling under uppväxtåren.

Faktorer som kan utvecklas inom fritiden och verka skyddande under uppväxten är nära relationer till andra, social kompetens, självförtroende och problemlösningsförmåga. Ytterligare skyddande faktorer kan vara att barn och unga får lära sig strategier för att

---

¹⁵ Ungdomsstyrelsen (2010:2). *Hon Hen Han, En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner.*

¹⁶ Wagnsson, S. (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö- En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling.*

¹⁷ Ericsson, I. (2003). *Motorik Koncentrationsförmåga och skolprestationer.*

hantera svåra situationer, s.k. coping-strategier, får goda och bekräftande vuxenrelationer utanför familjen och engagerade förebilder. Exempel på det senare är idrottsledare eller andra inom föreningslivet som kan ha en avgörande betydelse för unga personers positiva utveckling.¹⁸

I ett barns tidiga år har individuella faktorer och faktorer i familjen stor betydelse för den sociala utvecklingen. När barnet kommer upp i tonåren blir samspelet med kamraterna allt viktigare. Kamratgrupper av barn och unga som umgås med varandra kan agera på olika sätt. En grupp med ett icke normbrytande beteende har en tendens att utesluta barn ur gemenskapen om dessa barn har ett normbrytande beteende. För de barn som blir uteslutna kan detta å sin sida leda till att barnet söker sig till andra grupper som har ett normbrytande beteende.¹⁹

Den största risken för att tillägna sig och fastna i en asocial utveckling är att delta i grupper som bryter mot samhällets normer. Det finns därför risker med att sammanföra unga med svårigheter då dessa kan förstärka varandras negativa beteenden. Att umgås med kamrater som avviker från samhällets normer ökar risken för misslyckande i skolan, riskfyllt sexuellt beteende och alkohol- och droganvändning.²⁰

Det krävs enligt forskningen en bred samverkan och samordnade insatser för att nå goda och bestående resultat för unga med normbrytande beteende. Man bör särskilt ha i åtanke att unga kan ha större förtroende för vuxna i fritidsverksamheter än för andra vuxna. Detta ger fritidsledare en unik möjlighet att stödja barn och unga.²¹

Fritidsgårdar är en viktig arena som når unga vilka ofta inte deltar i organiserade fritidsaktiviteter. Unga med riskbeteenden som söker sig till fritidsgårdar väljer frivilligt om de ska delta i verksamheten eller inte. Fritidsgårdar har inslag som är både ostrukturerade och strukturerade. Ett sätt att motverka en negativ utveckling för barn och unga med riskbeteenden är att successivt införa mer styrd och

---

¹⁸ Ungdomsstyrelsen (2007:13). *Ungdomar, fritid och hälsa en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer.*

¹⁹ Andershed, H. och Andershed, A-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen.*

²⁰ Andershed, H. och Andershed, A-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen.*

²¹ Vetenskapsrådet (2014). *Barn och ungas utbildning i ett segregerat samhälle. Mångfald och migration i valfrihetens skola. Vetenskapsrådets rapportserie.*

strukturerad verksamhet.²² Mer styrd verksamhet kan förvisso öka risken för en minskad närvaro av unga som söker sig till fritidsgårdar bara för att umgås, vilket nödvändiggör en balans i fritidsgårdarnas utbud i detta avseende.²³

---

²² Mahoney, J. L & Stattin, H. (2000). *"Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The Role of structure and social context.*

²³ Persson, A. (2006). *Leisure in Adolescence: Youths' activity choices and why they are linked to problems for some and not others.*

3. Fritidsutbudet i Stockholms stad – styrning och organisation

I det här kapitlet redovisas Stockholms stads styrning och organisation av verksamhet som rör ungas fritid. Stockholms stads vision lägger fast den långsiktiga målbilden för staden med avseende på ungas fritid. I kommunfullmäktiges budget tydliggörs årsvisa mål och uppdrag för stadens nämnder och bolagsstyrelser, med det långsiktiga målet att uppnå visionen om ett Stockholm för alla. I Stockholms stads organisation fördelas ansvaret för ungas fritid på flera nämnder. Stadsdelsnämnderna, kulturnämnden, idrottsnämnden, utbildningsnämnden och socialnämnden har alla uttalade uppdrag som rör ungas fritid. För att nå stadens långsiktiga vision och målbild inom fritidsområdet är samverkan mellan nämnderna genom angränsande och gemensamma uppdrag av stor betydelse.

3.1 Styrning genom vision och budget

I Stockholms stads övergripande styrdokument *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* beskrivs Stockholm som en stad där alla ges möjlighet att växa. Avseende fritidsområdet lyfter visionen fram att Stockholm ska erbjuda ett rikt utbud av idrott, kultur och fritid. Vidare anføres i visionen att alla barn ska erbjudas en trygg och inspirerande uppväxtmiljö. Staden ska ge en god grund för att utveckla barn och ungas fysiska och psykiska hälsa och sociala förmåga. Särskilt betonar visionen att det mångsidiga utbudet av kultur och fritid ska vara tillgängligt för alla och bidra till en meningsfull fritid för hela befolkningen. Det innebär också att utbudet ska vara närvarande i alla stadens delar.²⁴

Kommunfullmäktiges budget konkretiserar den långsiktiga visionen i årsvisa mål och uppdrag till stadens nämnder och bolagsstyrelser inom fritidsområdet. Under stadens inriktningsmål *Ett Stockholm som håller samman* tydliggörs att alla barn ska ha goda och jämlika livsvillkor. Det slås fast att alla barn och unga har rätt till ett rikt liv med god tillgång till lek, kultur och idrott. Således ska *staden erbjuda ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla*. Oavsett förutsättningar ska stockholmarna ges möjlighet att idrotta. Staden ska göra riktade satsningar i ytterstaden och lägga särskilt fokus på unga tjejer och personer med funktionsnedsättning. Fritidsverksamheter ska vara öppna och attraktiva oavsett kön.²⁵

---

²⁴ Vision 2040 – Ett Stockholm för alla.²⁵ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

Under samma inriktningsmål tydliggör stadens budget också att *alla stockholmare har nära till kultur och eget skapande*. Tillgång till kultur ska inte bero på inkomst, kön eller bostadsadress. Genom Kulturskolan Stockholm och kultur i skolan ska alla barn och unga både själva kunna skapa och ta del av professionell kultur. Kulturen ska stärkas särskilt i ytterstaden.²⁶

Kommunfullmäktiges mål inom fritidsområdet berör ett flertal av stadens nämnder. Kulturnämnden, idrottsnämnden och stadsdelsnämnderna har särskilt viktiga uppdrag för att säkerställa att alla barn och unga i Stockholm har tillgång till ett rikt utbud av idrott och fritid, samt nära till kultur och eget skapande. Även utbildningsnämnden och socialnämnden har ansvar och uppdrag som rör ungas fritid. Vilket ansvar och uppdrag respektive nämnd har redovisas senare i kapitlet. Genomgående i budgeten betonas att barns erfarenheter ska tillvaratas när verksamheten utvecklas.²⁷

3.2 Stadsövergripande styrdokument inom fritidsområdet

Utöver den styrning som sker via vision och budget finns också ett antal program som helt eller delvis berör fritidsområdet och som sträcker sig över ett antal nämnder och bolagsstyrelserns ansvarsområden.

3.2.1 Kultur i ögonhöjd

Stockholms stads program *Kultur i ögonhöjd* är ett styrdokument för alla stadens nämnder och bolagsstyrelser som arbetar med frågor som berör barn och unga. Programmet syftar till att möjliggöra för alla barn och unga, oavsett förutsättningar och uppväxtvillkor, att kunna ta del av kulturkulturlivet. Det omfattar barns fysiska miljö och tillgång till kultur och skapande verksamheter i hela staden och tydliggörs i följande mål:²⁸

- Alla barn och unga i Stockholm har god och likvärdig tillgång till professionella kulturupplevelser. Alla barn och unga i Stockholm har goda och likvärdiga möjligheter till eget skapande tillsammans med professionella vuxna och på egna villkor.
- Kultur och estetik och eget skapande är en integrerad del i lärandet.

---

²⁶ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

²⁷ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

²⁸ Stockholms stads program för barn- och ungdomskultur (2013). *Kultur i ögonhöjd. För, med och av barn och unga*.

- Barn och unga har inflytande över och delaktighet i sitt eget kulturliv.
- Barns och ungas behov beaktas vad gäller de fysiska miljöer där barn vistas.
- Staden stödjer ungas entreprenörskap inom kultur och media.

3.2.2 Idrottspolitiskt program för Stockholms stad

I Stockholms stads *Idrottspolitiska program* framgår stadens inriktning och vilja vad gäller idrotten och prioriterade grupper. För att lägga grunden för en fysiskt aktiv livsstil inriktar sig programmet på inaktiva i alla åldrar med särskilt fokus på unga i åldern 13-20 år och flickor. I programmet framgår att alla nämnder, inte minst idrottsnämnden, särskilt ska verka för att få fler flickor i allmänhet och flickor med utländsk bakgrund i synnerhet mer fysiskt aktiva. Ytterligare prioriterade grupper i programmet är personer med funktionsnedsättning och barn och unga med svagare socioekonomisk bakgrund. Programmet ger klart uttryck för att barn och unga i Stockholms stad ska ges inflytande och möjlighet att påverka idrotts- och motionsverksamheten.²⁹

3.2.3 Stockholm – En stad för alla

Stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning heter *Stockholm – En stad för alla*. Programmet avsåg åren 2011-2016 och är under revidering. Till dess gäller det nuvarande programmet. Programmet är ett styrdokument som gäller för alla stadens nämnder och bolagsstyrelser. Så långt som det är möjligt ska även andra organisationer som staden ger uppdrag följa programmet. Det har sju mål, där det sjunde tydliggör att alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet. Med detta avses att alla ska ges möjlighet till en bra fritid och kunna välja verksamhet som de vill delta i. Som exempel på verksamhet nämns kultur, idrott, rekreation, eller att vara med i en förening.³⁰

3.3 Idrottsnämndens ansvar och arbete

Idrottsnämndens huvudsakliga målsättning är att få fler stockholmare fysiskt aktiva med fokus på barn och unga. Organiserad idrott genom föreningslivet och möjligheter till spontanidrott ska ge möjligheter till aktivitet för alla. I kommunfullmäktiges inriktning för idrottsnämnden betonas att idrotten ska vara tillgänglig, jämlik och utgöra en sammanhållande kraft. Med detta avses att idrottsnämnden ska skapa förutsättningar

---

²⁹ Stockholms stads idrottspolitiska program 2013-2017 (2013).

³⁰ Stockholm en stad för alla (2011). *Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016*.

för idrottsrörelsen och genom samverkan med andra aktörer arbeta för att nå flickor med utländsk bakgrund, personer med funktionsnedsättning samt barn och unga som idag inte idrottar. Nämnden har också ansvar för att simkunnigheten ska öka då den skiljer sig mellan barn och unga i olika socioekonomiska grupper. Nämndens ansvarar bland annat för följande områden av betydelse i denna rapport:

- Bidragsgivning och stöd till föreningar
- Verksamhet som främjar idrott och fysisk aktivitet bland prioriterade grupper
- Tillgänglighet till idrottsanläggningar och -ytor

3.3.1 Bidragsgivning och stöd till föreningar

Stadens stöd till föreningslivet ska vara av den omfattningen att brist på ekonomiska resurser för individen inte utgör ett hinder för deltagande.³¹ Idrottsnämnden ger praktiskt och ekonomiskt stöd till idrottsföreningar och andra sammanslutningar som bedriver eller som vill starta verksamhet för barn och unga i åldern 7-20 år eller verksamhet för personer med funktionsnedsättning. Totalt delar idrottsnämnden ut föreningsstöd om 67,6 miljoner kronor under 2017. Föreningsbidraget ökade markant 2016-2017 på grund av flerårig satsning i budget på jämlikt idrottande. Stödet fördelas till medlemsaktiviteter, ledarutbildningar, läger, hyror, lovaktiviteter och särskilda insatser.³² Nedanstående figur visar fördelningen av föreningsbidrag per bidragsform.

Figur 1: Fördelning av föreningsbidrag (MSEK) per bidragsform

Bidragsform	Budget 2017
Medlemsaktivitetsbidrag	24,5
Ledarutbildningsbidrag	2,5
Lägerbidrag	1,5
Hysesbidrag	10,0
Lovbidrag	1,4
Särskilda insatser	27,7
Summa	67,6
Varav idrottsbonus³³	2

Källa: Fördelning av föreningsstöd 2017

³¹ Stockholms stads idrottspolitiska program 2013-2017 (2013).

³² Sammanträdesprotokoll idrottsnämnden nr 9/2016.

³³ Om idrottsbonus se nedanstående avsnitt under rubrik 3.3.2.

Av figuren framgår att den största posten är särskilda insatser. Denna bidragsform är bidrag till föreningar eller förbund och är till för att stödja verksamhet som inte ligger inom ramen för de generella bidragen (de övriga bidragen i figuren ovan). Exempel på särskilda insatser är 4H-gårdar, KFUM, Fryshuset Fritid och ytterstadsmedel.³⁴

3.3.2 Verksamhet som främjar idrott och fysisk aktivitet för prioriterade grupper

Idrottsnämnden delar ut ett bidrag kallat idrottsbonus, som är en del av det totala föreningsbidraget och utgör två miljoner kronor. Bidraget kan sökas av barn- och ungdomsföreningar som arbetar för att öka andelen fysiskt aktiva personer. Insatserna ska därför rikta sig mot äldre ungdomar, flickor och personer med funktionsnedsättningar.³⁵

Hösten 2015 startade idrottsnämnden en satsning tillsammans med Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd och Spånga-Tensta stadsdelsnämnd. Satsningen syftar till ökad fysisk aktivitet bland unga i Järvaområdet och samordnas under idrottsnämnden av idrottskoordinatorer. Satsningen ska stimulera prioriterade målgrupper som tonårsflickor och unga med funktionsnedsättning till fysisk aktivitet.³⁶ Sedan 2017 finns även motsvarande funktion med idrottskoordinator i områdena Skärholmen, Hagsätra-Rågsved och Östberga.

Idrottsnämnden har också sedan flera år tillbaka prioriterat den fysiska aktiviteten i socioekonomiskt svagare områden där andelen som motionerar eller idrottar är låg. Under år 2017 är de prioriterade områdena stadsdelarna i Järvaområdet, Hagsätra-Rågsved, Östberga, Farsta och Skärholmen. Prioriterade grupper är personer med funktionsnedsättning, ungdomar generellt i högstadies- och gymnasieåldrarna och särskilt flickor.³⁷

PULS-projektet är ett projekt som idrottsnämnden och utbildningsnämnden startade år 2015. Det syftar till att undersöka hur hälsa och livsstil påverkas av konditionsträning under högstadietiden. I årskurs åtta deltar 14 klasser som erbjuds en extra timme schemalagd konditionsträning per vecka.³⁸

---

³⁴ Fördelning av föreningsstöd 2017 (2016).

³⁵ www.stockholm.se.

³⁶ Verksamhetsplan VB (2017) för idrottsnämnden.

³⁷ Verksamhetsplan VB (2017) för idrottsnämnden.

³⁸ Verksamhetsplan VB (2017) för idrottsnämnden.

Idrottsnämnden arbetar också med att främja fysisk aktivitet hos nyanlända barn och ungdomar. I det arbetet stödjer nämnden idrottsföreningar och samverkar med andra berörda nämnder inom Stockholms stad och Stockholms idrottsförbund.³⁹ Exempelvis tillhandahåller nämnden tillsammans med socialnämnden kostnadsfri simundervisning i simhallar och på strandbad samt erbjuder föreningsaktiviteter såsom cricket, fotboll, basket, simhopp och kampsport för ensamkommande barn och unga.

3.3.3 Tillgänglighet till idrottsanläggningar och -ytor

I takt med att Stockholms stads befolkning växer så ökar också behovet av idrottsanläggningar och ytor för idrott, motion och friluftaktiviteter. Utifrån strategierna i den långsiktiga investeringsplanen och det idrottspolitiska programmet planerar staden för nya anläggningar. Idrottsnämnden har ansvar för att idrottsytor kommer med i stadsplaneringen på ett tidigt stadium. Behovet av idrottshallar finns både inom föreningslivet och inom skolans verksamheter. Behovet av idrottshallar samplaneras mellan fastighetsnämnden, utbildningsnämnden, idrottsnämnden och Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB).⁴⁰ Idrottsnämnden har också ett långsiktigt mål att tillgängliggöra alla skolidrottshallar i nämndens bokningssystem för att de därigenom ska bli möjliga att användas av föreningslivet när de inte används för skoländamål.⁴¹

3.4 Kulturnämndens ansvar och arbete

Kulturnämnden ansvarar för huvuddelen av stadens kulturverksamhet och nämnden har i uppdrag att stärka stockholmarnas tillgång till kultur och eget skapande, samt allmänt främja utvecklingen av kulturlivet i staden. En viktig inriktning för kulturnämnden är att nå ut till fler i de stadsdelar och bland de grupper där det är relativt få som tar del av stadens kulturliv.⁴² För denna rapportens vidkommande är följande ansvar som kulturnämnden uppbar särskilt viktiga:

- Kulturskolan Stockholm
- Ekonomiskt stöd för kultur åt unga
- Stockholms stadsbibliotek

I detta avsnitt redovisas ovanstående verksamheter mer utförligt. Därutöver ansvarar kulturnämnden för exempelvis stöd till allmänna samlingslokaler och hemgårdar som också är av betydelse

³⁹ Verksamhetsplan VB (2017) för idrottsnämnden.

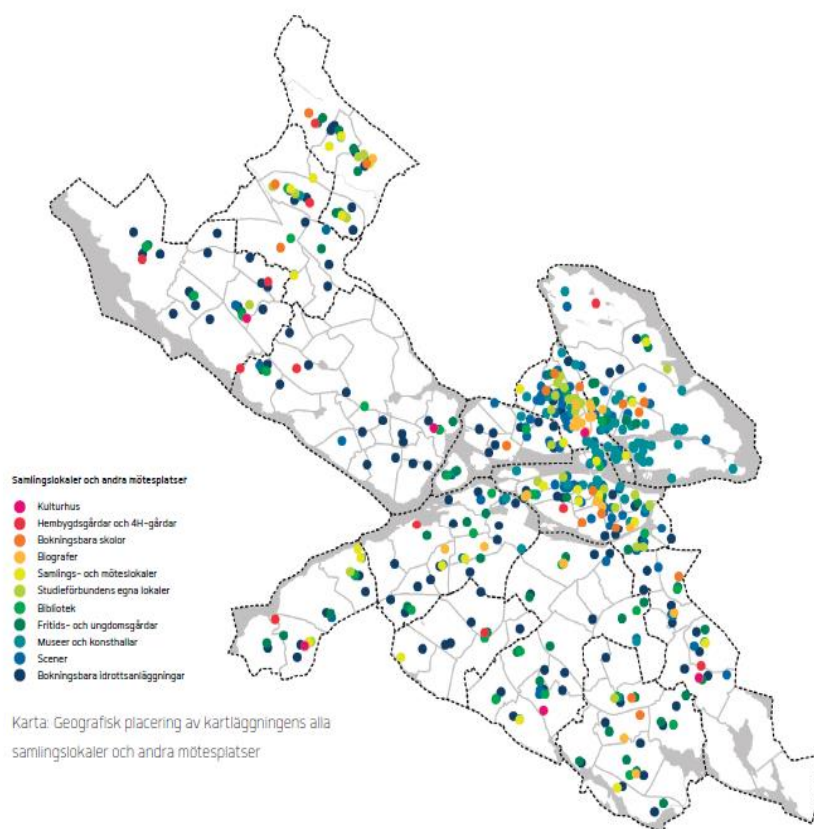
⁴⁰ Verksamhetsplan VB (2017) för idrottsnämnden.

⁴¹ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

⁴² Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

för ungas fritid. Nedanstående figur illustrerar en karta över olika typer av samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholms stad. Alla dessa ges inte stöd av kommunen eller drivs i kommunal regi. Kartan ger en bild av den geografiska fördelningen av mötesplatser för kultur i staden och visar att den största tätheten återfinns i innerstaden.⁴³

Figur 2: Olika typer av samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholms stad, 2015

Källa: Utredning om samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm stad (2015)

3.4.1 Kulturskolan Stockholm

Kulturskolan Stockholm är stadens viktigaste verksamhet för barn och ungas möjlighet att själva skapa kultur.⁴⁴ Kulturskolan Stockholm har ett brett utbud och erbjuder kurser i bland annat konst, media, dans, cirkus, teater, sång och instrumentundervisning. Under år 2016 breddade Kulturskolan Stockholm sitt utbud och ökade antalet kursplatser framförallt i stadens ytterstadsområden. Kulturskolan Stockholm har också öppna hus och prova på-aktiviteter där barn och unga ges möjlighet att exempelvis prova på

⁴³ Utredning om samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm stad (2015).

⁴⁴ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

att spela instrument, sjunga eller att uttrycka sig i bild för att därigenom identifiera vad de är intresserade av. Kulturskolan Stockholm har 17 000 elevplatser och över 300 lärare vilket gör den till Europas största kulturskola.⁴⁵ Barn och unga med funktionsnedsättning deltar så långt som det är möjligt i verksamheten och Kulturskolan Stockholm har också ett resurscentrum med särskilt utbildad personal och anpassade lokaler.⁴⁶ I budget för 2017 anges att Kulturskolan Stockholm genom fler samarbeten och ett breddat utbud ska nå fler och särskilda insatser ska utvecklas för att främja deltagande bland grupper som i lägre grad deltar i verksamheten.⁴⁷

Under år 2016 har 11 481 barn och unga nåtts genom avgiftsfria verksamheter som till exempel El Sistema och prova på-verksamhet.⁴⁸ El Sistema är ett komplement till Kulturskolan Stockholm som syftar till att ge barn i socioekonomiskt svaga områden möjlighet att under skoltid växa genom musiken. Tillsammans med det professionella musiklivet skapar barnen musik och bygger upp en repertoar som framförs vid en årlig konsert på Berwaldhallen.⁴⁹ År 2016 nådde El Sistemas verksamhet 1 200 barn i Stockholms stad.⁵⁰

3.4.2 Ekonomiskt stöd till kultur för unga

Kulturnämndens ekonomiska stöd till barn och unga inom kulturområdet utgår från programmet *Kultur i ögonhöjd* som tidigare beskrivits i rapporten.

Varje år beviljar kulturnämnden stöd till det fria kulturlivet. Stödet år 2016 omfattade drygt 130 miljoner kronor. I det ingår bland annat Kulanpremien och Kulturstöd för unga, som beskrivs nedan.⁵¹ Den stora andelen stöd sker via nämndens Kultur- och utvecklingsstöd för kulturprogram. Varje år uppskattar kulturaktörer i ansökan att ca 30 procent av kulturprogrammet riktas till målgruppen barn och unga (0-18 år). Av det årligen beviljade kultur- och utvecklingsstödet uppskattas därmed ca 30 miljoner kronor riktas till barn och unga.⁵²

---

⁴⁵ Kulturrapport (2016).

⁴⁶ Kulturrapport (2017).

⁴⁷ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

⁴⁸ Verksamhetsberättelse VB (2016) för kulturförvaltningen.

⁴⁹ Kulturrapport (2016).

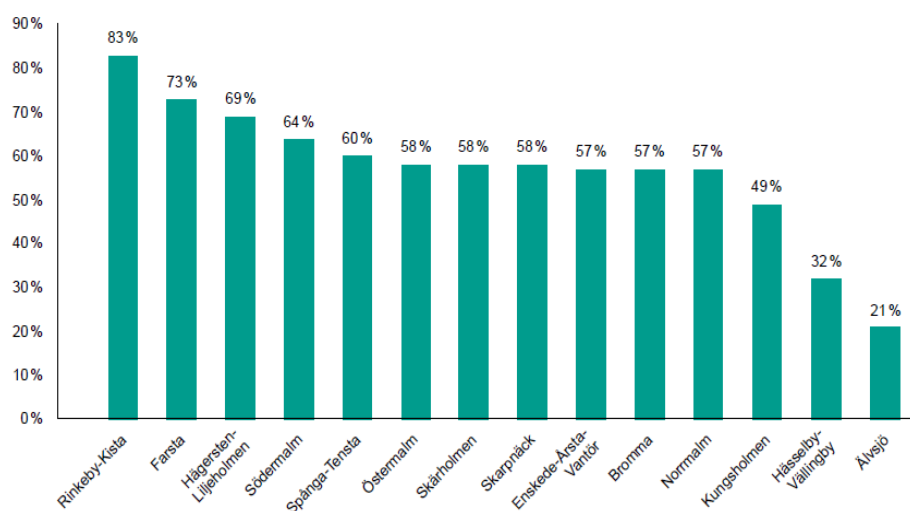
⁵⁰ Kulturrapport (2017).

⁵¹ Kulturrapport (2017).

⁵² Handläggning av kultur- och utvecklingsstöd i stadens ärendehanteringssystem Platina.

För att öka barns tillgång till utvald fri scenkonst erbjuder kulturnämnden stöd genom *Kulanpremien* som ger en subvention på det ordinarie biljettpriiset. Premien innebär att förskolor och skolor får en subvention om 50 kronor på biljetten per barn och besökstillfälle.⁵³ Förskolor och skolor har totalt under 2016 genomfört 103 000 subventionerade kulturköp via Kulanpremien.⁵⁴ Detta illustreras i nedanstående figur.

Figur 3: Andel barn och unga 1-15 år fördelning (%) per stadsdelsnämndsområde som tagit del av Kulansubventionerad kultur 2016

Källa: Kulturrapport (2017)

Kulturnämnden ger också kulturstöd för unga i åldrarna 10-25 år. Stödet syftar till att unga ska kunna realisera sina egna idéer och uppmuntra entreprenörskap inom kulturområdet. Anslaget är på två miljoner kronor per år.⁵⁵ Under 2016 beviljades 226 ansökningar om kulturstöd för unga.⁵⁶ Av projekten drivs 49 procent drivs av pojkar och 51 procent av flickor.⁵⁷ Fördelningen av kulturstödet per stadsdelsnämndsområde för år 2016 framgår av nedanstående figur.

⁵³ Kulturrapport (2016).

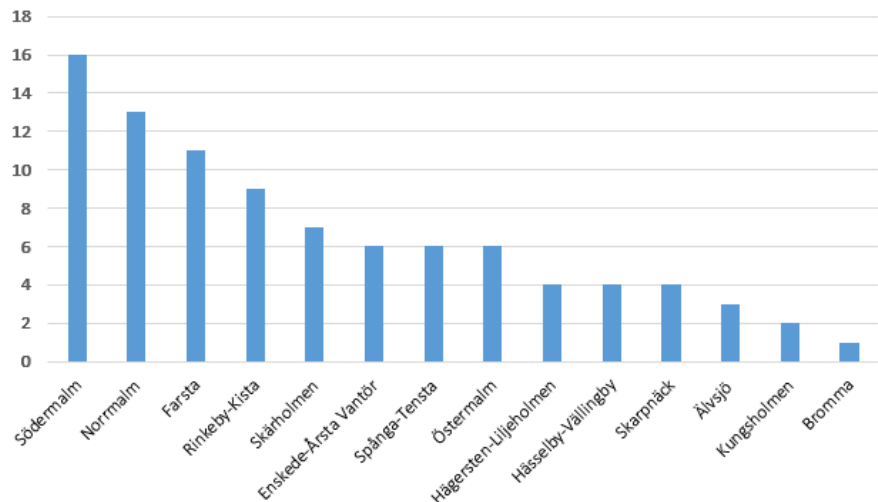
⁵⁴ Kulturrapport (2017).

⁵⁵ Kulturrapport (2016).

⁵⁶ Verksamhetsberättelse VB för Kulturförvaltningen (2016).

⁵⁷ Kulturrapport (2017).

Figur 4: Kulturstöd för unga år 2016. Fördelning (%) per stadsdelsnämndsområde

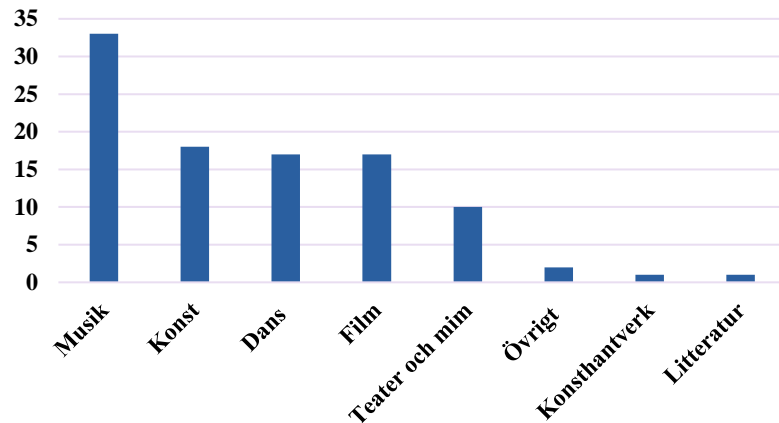
Källa: Kulturrapport (2017)

Den största delen av kulturstödet för unga går till Södermalm stadsdelsnämnd följt av stadsdelsnämnderna Norrmalm och Farsta. Bromma stadsdelsnämnd är den stadsdel som tar minst del av Kulturstödet.⁵⁸ Något tydligt mönster låter sig inte uttydas utifrån fördelningen relativt befolkningsstorlek. Södermalm har störst befolkning och erhåller mest stöd. Kungsholmen och Bromma har båda förhållandevis stor befolkning, men erhåller minst stöd. Farsta och Rinkeby-Kista är mindre till befolkningen, men erhåller förhållandevis mycket stöd.

I detta sammanhang är det också intressant att se till vilka områden som kulturstödet fördelas procentuellt. Detta framgår av nedanstående figur. Största delen av kulturstödet går till musik följt av dans, film och teater.

Figur 5: Kulturstöd för unga 2016. Fördelning (%) per konstområde

Källa: Kulturrapport (2017)

3.4.3 Stockholms stadsbibliotek

Stockholms stadsbibliotek är drygt 40 till antalet och är den mest frekvent använda kulturinstitutionen i staden. Under år 2016 hade biblioteken 10,4 miljoner besökare och de erbjuder ett brett innehåll för alla åldrar. Det totala antalet utlån låg under 2016 på cirka fyra miljoner. Biblioteksverksamheten erbjuder utöver utlån av böcker och media även bland annat läsecirklar, läxhjälp, sagostunder och poesiaktiviteter. Vidare arbetar biblioteken med att stimulera unga barns kommunikation och språkutveckling genom riktade aktiviteter mot barnfamiljer och samarbeten med barnhälsovården. Barns och ungas delaktighet i biblioteksverksamheten främjas genom exempelvis Pokémonjakt, Minecraftträffar, Järvaplay festival och anordnande av talkshows där ungdomar själva intervjuar och är moderatorer. Vidare lanserades 2016 Bibblix, som är en e-boksapplikation för barn. Applikationen har laddats ned drygt 30 500 gånger och drygt 24 500 e-bokslån har gjorts i applikationen.⁵⁹

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har i tidigare rapport lyft fram behovet av mötesplatser för civilsamhället.⁶⁰ Stadens bibliotek fyller i det sammanhanget en viktig roll och kulturnämnden ska enligt budget för 2017 fortsätta att utveckla biblioteken som mötesplats och plattform för samverkan med civilsamhället.⁶¹

⁵⁹ Kulturrapport (2017).

⁶⁰ Löfvenius, J. (2016). *Stad i samverkan, Stockholms stad och civilsamhället*.

⁶¹ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

3.5 Stadsdelsnämndernas ansvar och arbete

Stadsdelsnämnderna har ansvar för en stor del av stadens välfärdsverksamhet. Utifrån lokal förankring och bred kompetens ska stadsdelsnämnderna vara nära invånarna och erbjuda samhällsservice av hög kvalitet. Av särskild betydelse för den här rapporten är nämndernas ansvar för följande områden av vikt:

- Fritidsverksamhet för barn och ungdomar
- Upplåtelse av allmänna samlingslokaler
- Lokal kulturverksamhet
- Lokalt demokrati- och utvecklingsarbete
- Sommarkoloniverksamhet
- Ekonomiskt bistånd
- Stöd och service till personer med funktionsnedsättning

Av ovanstående redovisas i det här avsnittet i första hand de huvudsakliga fritidsverksamheter som stadsdelsnämnderna erbjuder barn och unga, sommarkoloniverksamheten samt det stöd till en meningsfull fritid som ska erbjudas dels barn och unga som lever i hushåll med ekonomiskt bistånd, samt dels barn och unga med funktionsnedsättning.

Därutöver har stadsdelsnämnderna ett ansvar för upplåtelse av vissa samlingslokaler. Nära kopplat till detta ansvarar stadsdelsnämnderna även för det lokala demokrati- och utvecklingsarbetet. I budget för 2017 uttrycks en tydlig ambition att unga lokalt ska beredas möjlighet att påverka i frågor som rör dem genom att arenor för ungas inflytande skapas. Ungas organisering ska uppmuntras.⁶²

För att stödja det lokala kulturlivet har varje stadsdelsnämnd anställda kultursekreterare som är nämndernas samordningsfunktion avseende kultur. Alla barn och unga ska ges möjlighet att uppleva och själva utöva olika former av kultur. Utbudet av fritids- och kulturaktiviteter för personer med funktionsnedsättning ska också utökas enligt budget för 2017.⁶³

3.5.1. Fritidsverksamhet för barn och unga

Stadsdelsnämnderna erbjuder fritidsverksamhet till unga framför allt via öppna förskolor, parklekar och fritidsgårdar. Därutöver ansvarar också stadsdelsnämnderna för fältassistenter som arbetar lokalt med preventiv och uppsökande verksamhet.

---

⁶² Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

⁶³ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

Parklekar erbjuder öppen fritidsverksamhet för alla barn. Den öppna förskolan är en mötesplats för barn som inte är inskrivna i förskolan och verksamheten ska erbjuda stöd och utbyte till föräldrar och dagbarnvårdare.

Fritidsgårdarna är mötesplatser riktade till unga i åldern 13-17 år.⁶⁴ Enligt stadens budget för 2017 ska stadens unga erbjudas ett utbud av fritidsgårdar och mötesplatser med olika inriktningar. Alla unga oavsett kön, etnicitet, religion, sexuell läggning, funktionsförmåga, könsidentitet och könsuttryck ska ges samma möjligheter till aktiviteter. Personer med funktionsnedsättning ska ha god tillgång till samtliga verksamheter. Fritidsgårdarna ska aktivt arbeta för att nå fler flickor som ofta är underrepresenterade i verksamheten.⁶⁵

Staden har parklekar och fritidsgårdar speciellt riktade och anpassade för barn och unga med funktionsnedsättning. Det kan både vara fysiska funktionsnedsättningar eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Parklekarna riktar sig till unga med funktionsnedsättning i åldern 6-13 år och fritidsgårdarna 12-21 år med vissa variationer. Verksamheterna ligger i olika stadsdelar och välkomnar barn och unga från hela staden.⁶⁶ I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, ingår insatsen ledsagarservice. Ledsagning ska underlätta för barnet eller den unge för att kunna delta i samhällslivet. Ledsagning kan till exempel ske för att få möjlighet att kunna utöva en fritidsaktivitet eller möjliggöra en kulturupplevelse.⁶⁷

Nedanstående karta visar antalet fritidsgårdar i varje stadsdelsnämndsområde. Kartan visar på en huvudsakligen god geografisk spridning. I Bromma stadsdelsnämndsområde förefaller avståndet till fritids- eller ungdomsgård vara som störst och Bromma stadsdelsnämnd har därför infört insatsen *Rullande Fritid* som innebär att fritidsledare åker runt i stadsdelen med aktivitetsmaterial under sommarhalvåret.

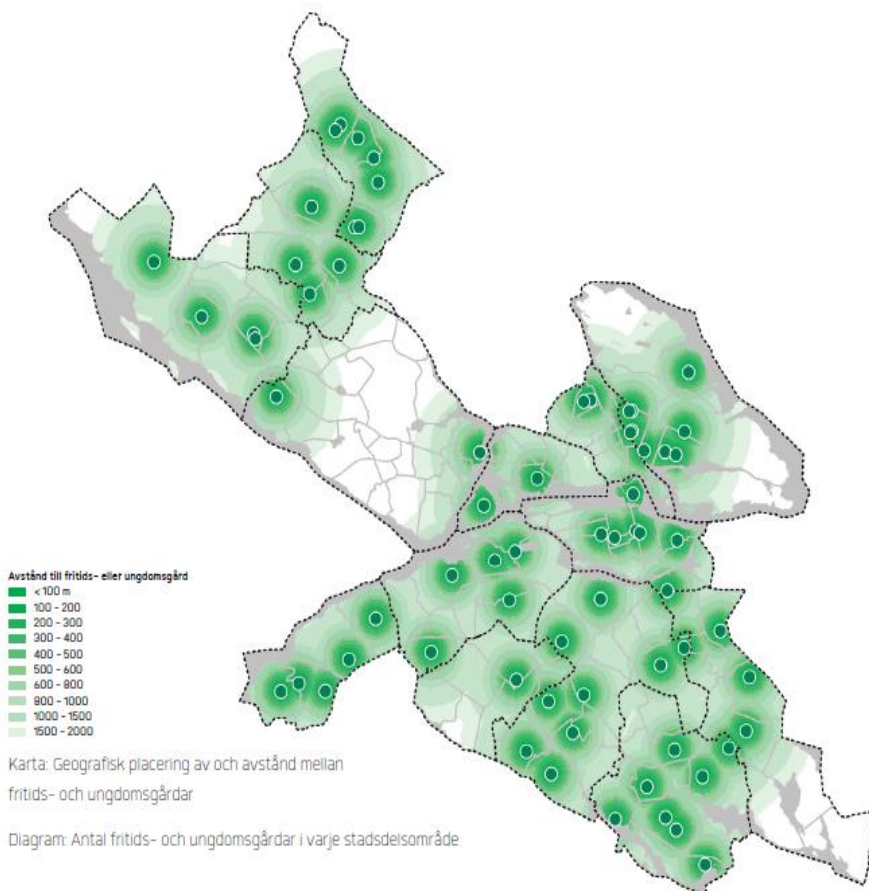
⁶⁴ www.stockholm.se

⁶⁵ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

⁶⁶ Fritid för alla (2017).

⁶⁷ Lundgren, L. Sunesson, P-A. och Thunved A. (2016). *Nya sociallagarna*.

Figur 6: Fritids- och ungdomsgårdar i Stockholms stad, 2015

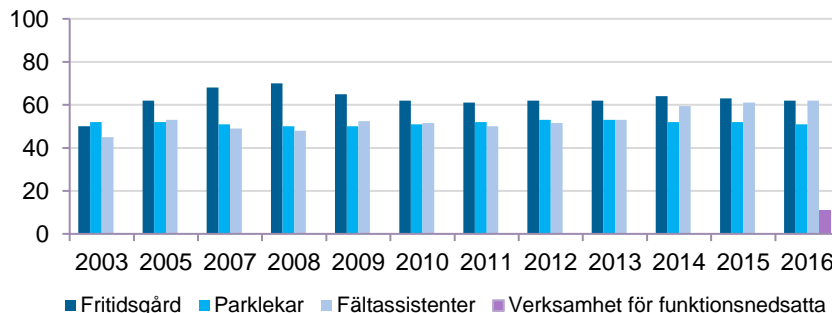

Källa: Utredning om samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm stad (2015)

Under perioden 2003-2016 har antalet fritidsgårdar i staden varierat mellan 62 och 70. År 2016 fanns 62 fritidsgårdar. Antalet parklekar har varit relativt stabilt under samma tidsperiod. År 2016 fanns det 51 parklekar i Stockholms stad. Samtidigt har antalet fältassistenter ökat sedan 2014.⁶⁸ Utvecklingen av antalet fritidsgårdar, parklekar och fältassistenter framgår av nedanstående figur.

⁶⁸ Uppföljning av öppen fritidsverksamhet i Stockholm stad (2016).

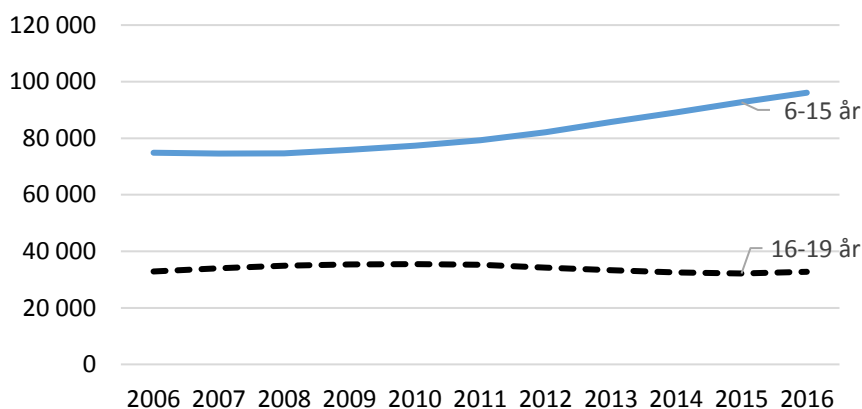
Figur 7: Antalet fritidsgårdar, parklekar och fältassistenter 2003-2016 i Stockholms stad

Källa: Uppföljning av öppen fritidsverksamhet i Stockholm stad (2016)

Samtidigt som antalet parklekar, fritidsgårdar och fältassistenter varit relativt oförändrat under en tioårsperiod har antalet barn mellan 6-15 år ökat med 28 procentenheter. Antalet ungdomar i ålder 16-19 år har däremot varierat i liten utsträckning under hela perioden.⁶⁹

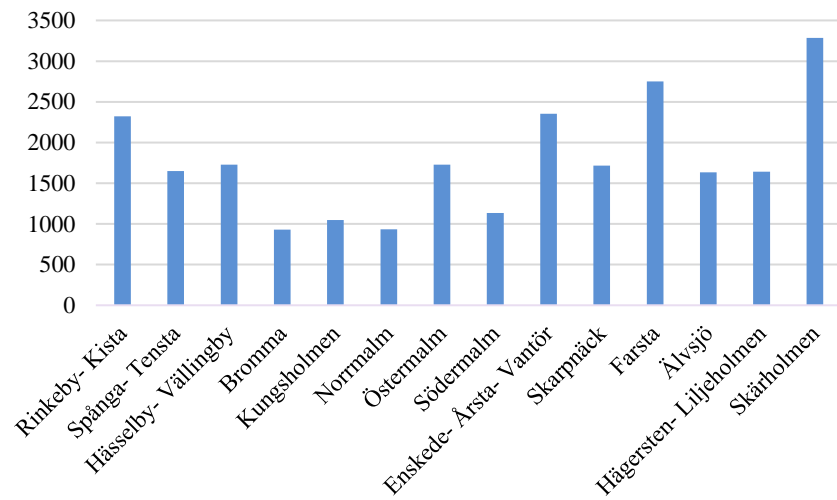
Figur 8: Befolkningsutveckling i Stockholms stad, 6-15 år respektive 16-19 år, 2006-2016

Källa: <http://statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik>.

Nedanstående figur illustrerar nettokostnaden för öppen fritidsverksamhet fördelat per stadsdelsnämnd, individ och år. Av figuren framgår bland annat att Skärholmen stadsdelsnämnd allokerar mest resurser per individ inom dessa verksamhetsområden.

Figur 9: Nettokostnad för öppen fritidsverksamhet per individ 7-19 år i kronor fördelat per stadsdelsområde, 2016

Källa: Uppföljning av öppen fritidsverksamhet i Stockholm stad (2016)

En analys av kostnader per individ bör beakta att stadsdelsnämnder i ytterstaden får en större tilldelning i budget i relation till befolkningsunderlaget. Utöver själva befolkningsunderlaget bygger stadens resursfördelningsmodell på följande tre socioekonomiska parametrar:

- Hushåll med barn 0-17 år med låg inkomst
- Hushåll med barn 0-17 år med utländsk bakgrund (själv utlandsfödd eller båda föräldrarna utlandsfödda) av samtliga barn i åldern 0-17
- Hushåll med barn 0-17 år till lågutbildade föräldrar

Utifrån tilldelning i budget har stadsdelsnämnderna möjlighet att göra omfördelningar mellan olika verksamhetsområden.

3.5.2 Sommarkoloniverksamhet

Sommarkollo är en möjlighet för barn och unga att få komma i kontakt med naturen och fritidsaktiviteter. Samtidigt är det en mötesplats för barn och unga från olika bakgrunder. Södermalms stadsdelsnämnd har samordningsansvar inom Stockholms stad för sommarkoloniverksamheten i hela staden och därmed en viktig roll i utvecklingsarbetet kring verksamheten.⁷⁰ Alla barn som går i årskurs 1-9 och som är folkbokförda i Stockholms stad har möjlighet att söka plats på sommarkollo. De vanligaste sommaraktiviteterna som barn och unga gör på sommarkollo är bad,

⁷⁰ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

håjk, idrott, spel och lek. Det finns också sommarkollo med speciella inriktningar som till exempel segling, teater eller fotboll. Det vanligaste är att vara på sommarkollo 7-14 dagar.⁷¹ Under 2016 deltog 5 075 barn i stadens sommarkoloniverksamhet. För att främja deltagande av barn och unga från socioekonomiskt svaga hemförhållanden har avgifterna justerats under 2017. Staden utvecklar även familjekollo i syfte att attrahera barn från hushåll med lägre inkomster. En mer utförlig diskussion om deltagandet i sommarkollo utifrån socioekonomiska förutsättningar återfinns i rapportens fjärde kapitel (4.2.3).

Stockholm stad arrangerar också sommarkollo i enlighet med LSS. För att få en plats på LSS-kollo krävs ett biståndsbeslut från stadsdelsnämnden där barnet eller den unge bor. Staden erbjuder LSS-kollo utifrån ålder, behov och olika populära sommaraktiviteter.⁷²

3.5.3 Ekonomiskt bistånd samt individ- och familjeomsorg

Stadsdelsnämnderna ansvarar för socialtjänsten som bland annat ger insatser till familjer, personer med missbruk och ekonomiskt bistånd inom individ- och familjeomsorgen. Socialtjänstens verksamhet ska präglas av helhetssyn och kontinuitet. Detta innebär bland annat att den enskildes sociala situation och de problem som personen upplever ska ses i förhållande till hela den sociala miljön. Hänsyn ska inte bara tas till familjen utan även den enskildes situation när det gäller arbete, bostad och fritidsaktiviteter. Socialtjänsten ska sträva efter att finna en samlad lösning på de sociala svårigheterna i den enskildes situation.

I socialtjänstlagen (2001:453), SoL, regleras rätten till försörjningsstöd där det ingår skäliga kostnader för lek och fritid.⁷³ Stockholms stads norm för försörjningsstöd framgår av följande figur.

---

⁷¹ Stockholms stads sommarkolloverksamhet (2016).

⁷² <http://www.stockholm.se/Fristaendewebbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Korttidsboende/LSS-kollo/>.

⁷³ Socialtjänstlagen (2001:453).

Figur 10: Poster (SEK) i normen för försörjningsstöd efter ålder i Stockholms stad, 2017

	0 år	1-2 år	3 år	4-6 år	7-10 år	11-14 år	15-18 år*	19-20 år*
Livsmedel	798	908	1015	1191	1365	1681	1911	1934
Kläder och skor	321	420	435	442	548	586	636	635
Lek och fritid	147	259	260	405	724	825	854	867
Hälsa och hygien	565	500	132	76	104	168	228	226
Barn/Ungd. försäkr.	80	80	80	80	80	80	80	80
Summa	1911	2167	1922	2194	2821	3340	3709	3742

* För 18-20 åringar används ungdomsnormen endast för hemmavarande barn som omfattas av föräldrars försörjningsskyldighet.

Källa: Norm försörjningsstöd (2017)

Med lek och fritid avses aktiviteter som anses vara rimligt att få möjlighet att utöva, till exempel att läsa böcker och tidningar eller att utöva någon idrott.⁷⁴ Posten för lek och fritid för barn och unga ökar med stigande ålder från 147 kronor per månad vid 0 år till 867 kronor per månad vid 19-20 år.⁷⁵ Exempel på aktiviteter som staden bedömer som rimligt att alla får möjlighet till är för äldre barn och vuxna till exempel biobesök, simhallsbesök, konsumtion av musik och böcker och dans. För yngre barn ingår till exempel leksaker, spel, pussel, böcker och biobesök.⁷⁶

3.5.4 Stöd och service till personer med funktionsnedsättning

Stadsdelsnämnderna har också ansvar för stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Enligt LSS ska verksamheten främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. För barn och unga med funktionsnedsättning ska behovet av ledsagarservice tillgodoses, bland annat för regelbundet deltagande i fritidsaktiviteter. För barn och unga som erbjuds bostad med särskild service ingår också fritidsverksamhet och kulturaktiviteter. Kommunen ska verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för målgruppen.⁷⁷ Det innebär

⁷⁴ Lundgren, L. Sunesson, P-A. och Thunved A. (2016). *Nya sociallagarna*.

⁷⁵ Norm försörjningsstöd (2017).

⁷⁶ Riktlinjer handläggning av ekonomiskt bistånd (2014).

⁷⁷ Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

både aktiviteter som kommunen eller andra huvudmän anordnar. Stockholms stad erbjuder riktade och anpassade aktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättning. Det sker genom de verksamheter som staden har och genom de föreningar staden samarbetar med. Staden har samlat fritidsaktiviteter för barn och unga som behöver extra stöd i broschyren *Fritid för alla* och har kontaktpersoner i varje stadsdel. Fritidsutbudet i Stockholms län för barn och unga finns samlat på *Fritidsnätet*.⁷⁸ Flera stadsdelsnämnder sammanställer också lovprogram för barn och unga där även aktiviteter för personer med funktionsnedsättning ingår.

3.6 Socialnämndens ansvar och arbete

Socialnämnden har ansvar för stadsövergripande frågor rörande bland annat socialtjänstens barn- och ungdomsverksamhet, frågor om drog- och brottsprevention och samverkan med frivilligorganisationer på det sociala området. Nämnden har ett samordnande uppdrag för stadens samlade socialtjänst och ansvarar för myndighetsutövning avseende bland annat stöd och service till personer med funktionsnedsättning, individ- och familjeomsorg, och ekonomiskt bistånd.

Barnperspektivet är tydligt i socialnämndens uppdrag. När det gäller samarbete mellan förskola, grundskola och socialtjänst ska socialnämnden utveckla fungerande arbetssätt och arbetsformer för att säkerställa samverkan. När det gäller barns delaktighet och inflytande i frågor som rör dem ska socialnämnden samarbeta med stadens barnombudsman för att stärka barns och ungas delaktighet och inflytande.⁷⁹

Socialjouren har ansvar för mottagandet av ensamkommande barn från det att barnet ger sig till känna och fram till dess att Migrationsverket anvisar en kommun som ansvarig för barnet. I de fall Stockholm stad anvisas som ansvarig kommun säkerställer socialjouren att det ensamkommande barnet får kontakt med ansvarig stadsdelsnämnd. Socialnämnden ansvarar också för att driva boenden för ensamkommande barn. Stadens hem för vård eller boende (HVB) och stödboenden för ensamkommande barn samarbetar med civilsamhället och utvecklar sina aktiviteter för att erbjuda ensamkommande barn till exempel meningsfulla fritidsaktiviteter och läsläsning. Ett särskilt fokus har under senare

---

⁷⁸ Fritid för alla (2017).

⁷⁹ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

år varit att inkludera fler ensamkommande flickor i fritidsaktiviteter.⁸⁰

3.7 Utbildningsnämndens ansvar och arbete

Utbildningsnämnden ansvarar för driften av kommunal verksamhet inom grundskola, grundsärskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola. Därutöver har utbildningsnämnden även ansvar för samordning och utveckling av stadens förskoleverksamhet i dialog med stadsdelsnämnderna och med fristående aktörer. Nämnden ansvarar också för fritidshem och fritidsklubbar.⁸¹

Fritidshemmen erbjuder fritidsverksamhet före och efter skoldagen för elever i årskurserna f-3 och fritidsklubbarna verksamhet för elever i årskurserna 4-6 under den skolfria delen av skoldagen och på loven. Både fritidshem och fritidsklubbar ska arbeta för att stärka jämlika livschanser för barnen. Avgiften för fritidshem grundar sig på hushållsinkomst och hur många barn ett hushåll har på fritidshemmet. År 2016 nådde fritidshemmen cirka 32 800 barn och fritidsklubbarna 10 160 barn i Stockholms stad.⁸²

Utöver fritidshem och fritidsklubbar ska utbildningsnämnden främja en god fritid för unga på andra sätt. I budget för 2017 ges utbildningsnämnden, tillsammans med idrottsnämnden och SISAB i uppdrag att tillgängliggöra skolidrottshallar och andra idrottsytor efter skoltid. Även andra skollokaler ska, vid sidan av undervisningstid, i högre grad tillgängliggöras för föreningslivet. Minst en skollokal per stadsdelsnämndsområde ska göras tillgänglig för civilsamhällets aktörer.⁸³ Ett pågående särskilt intressant exempel är det Community School-koncept som etableras i Rinkeby genom samverkan mellan Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd och utbildningsnämnden.⁸⁴

3.8 Från styrdokument till verksamhet

Stadens styrning inom fritidsområdet sker genom vision, budget och stadsövergripande styrdokument. En tydlig inriktning i stadens verksamheter är att tillgången till, och utbudet av, fritid och kultur för barn och unga inte ska bero på kön, inkomst eller bostadsadress. Stadens nämnder arbetar aktivt för att nå prioriterade grupper. Tonårsflickor och unga med funktionsnedsättning är exempel på grupper som staden prioriterar inom fritidsområdet. Jämställdhet

⁸⁰ Verksamhetsberättelse VB (2016) för Socialnämnden.

⁸¹ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

⁸² Verksamhetsberättelse VB för utbildningsnämnden (2016).

⁸³ Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*.

⁸⁴ Verksamhetsberättelse VB för utbildningsnämnden (2016).

och jämlikhet är genomgående ambitioner i stadens styrning och uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser. För att säkerställa att genomförda uppdrag bidrar till att nå dessa ambitioner är det viktigt att följa upp insatser. Utifrån detta perspektiv förefaller det finnas behov av systematiska uppföljningar av offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet.

4. Fritiden för unga stockholmare

Det här kapitlet redogör för ungas deltagande i de olika fritidsaktiviteter som forskningsprojektet Ung livsstil undersökt sedan år 1984 då undersökningarna började, samt av den undersökning som Ung livsstil specifikt genomfört åt Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Källa till detta kapitel är den studie som Ung livsstil har genomfört åt kommissionen om inget annat anges.⁸⁵

Studien baseras huvudsakligen på en undersökning vars mål har varit att beskriva barns och ungdomars levnadsvillkor i Stockholms stad genom att undersöka hälsa och offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet. I undersökningen ingår åtta stadsdelsområden som representerar ett Stockholm i miniatyr geografiskt, socioekonomiskt och avseende utländsk bakgrund. Dessa stadsdelar är Bromma, Enskede-Årsta-Vantör, Farsta, Norrmalm, Rinkeby-Kista, Spånga-Tensta, Skärholmen och Östermalm. Undersökningen som genomfördes 2014 besvarades av 5 600 barn och unga i mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet. Svarsfrekvensen var 73 procent i mellanstadiet och gymnasiet och 72 procent i högstadiet.

Bland fritidsaktiviteter särskiljer forskningen på instrumentella och expressiva aktiviteter. Med instrumentella fritidsaktiviteter avses aktiviteter som är mer organiserade. Kännetecknande är att aktiviteterna är skolliknande, vilket inbegriper att kunna passa tider, ha tålamod och uthållighet. Oftast är aktiviteten ledarledd, styrd av olika mål och sker på återkommande tider. Exempel på instrumentella fritidsaktiviteter i detta sammanhang är i första hand deltagande i idrottsförening i kulturskolans aktiviteter. Expressiva aktiviteter är mer löst organiserade och präglas av en öppenhet. Det kännetecknar bland annat kommunala verksamheter såsom parklek, fritidsgård, simhall och bibliotek.

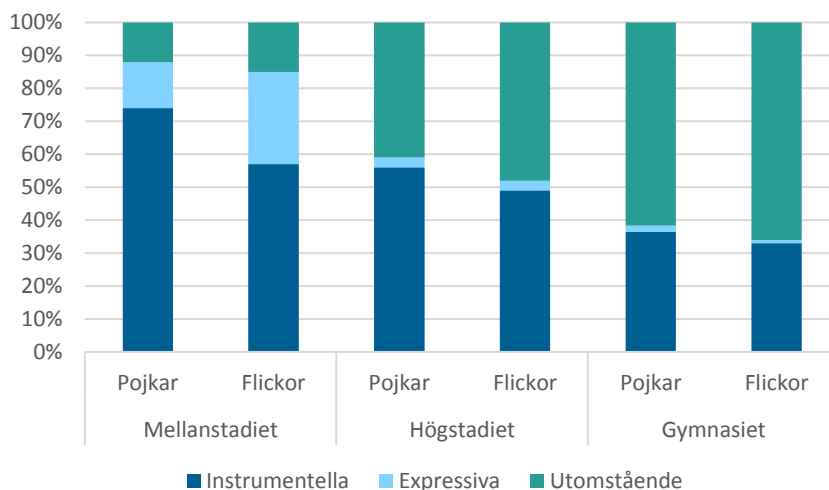
Bland stadens barn och unga finns mycket tydliga skillnader avseende ålder och kön i nyttjande av dessa aktiviteter. Deltagandet i aktiviteter är högst på mellanstadiet och sjunker sedan kontinuerligt till gymnasiet. Könsskillnaderna är störst gällande instrumentella fritidsaktiviteter på mellanstadiet och minskar sedan kontinuerligt till gymnasiet. Ser man till andelen i Stockholm som inte nyttjar någon av de offentligt subventionerade verksamheter som kartlagts i denna rapport – här benämnda utomstående – stiger

---

⁸⁵ Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlik! – hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar.*

denna dramatiskt från något över tio procent på mellanstadiet till över 60 procent på gymnasiet.

Figur 11: Andel elever (%) i nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet, 2014/2015

Även sambanden med familjens socioekonomiska bakgrund följer genomgående ett tydligt mönster. Lägre socioekonomisk ställning innebär ett lägre nyttjande av instrumentella aktiviteter och en större andel utomstående. På gymnasiet är andelen utomstående flickor 43 procent i den starkaste socialgruppen, medan den är hela 96 procent i den svagaste socialgruppen. Motsvarande siffror för pojkar är 43 respektive 71 procent.

4.1 Deltagande i instrumentella fritidsaktiviteter

I de följande avsnitten görs en genomgång av hur deltagandet i instrumentella aktiviteter har utvecklats bland barn och unga utifrån olika variabler. Med instrumentella aktiviteter avses aktivitet som kännetecknas av att den är ledarledd, styrd av mål och sker på återkommande tider. Exempel på instrumentella fritidsaktiviteter är idrottsförening och kulturskola. Det är allmänt så att barn och unga med socioekonomiskt starkare förutsättningar i högre grad deltar i instrumentella fritidsaktiviteter. Ett viktigt skäl till det är att barn och unga från resursstarka förhållanden i högre grad stimuleras till långsiktigt deltagande av föräldrar. Allt högre kostnader associerade med deltagande i form av avgifter, resor och utrustning är ett annat skäl. Många gånger försvårar därutöver också behovet av föräldramedverkan deltagande av barn vars föräldrar inte har flexibla arbetstider eller möjlighet att exempelvis skjutsa till och från träning.

4.1.1 Föreningsdeltagande

Idrottsföreningar är den enskilda offentligt subventionerade fritidsverksamhet som når flest barn och unga. Här finns en tydlig trend att deltagandet i en idrottsförening sjunker med stigande ålder. Barn börjar delta i organiserade verksamheter i allt tidigare ålder samtidigt som man också slutar allt tidigare. Ju högre upp i åldrarna man kommer desto mer kravfyllt kan det bli, med följderna att man slutar. Forskningen visar att det i allt yngre åldrar uppstår en mättnad på organiserade aktiviteter. Pojkar är överrepresenterade när det gäller deltagande i idrottsföreningar i alla åldrar. Skälen till det är enligt forskarna inte sämre tillgång till träningstider, utan har mer komplexa samband. Pojkar uttrycker att deras viktigaste fritidsintresse är idrott och de vill att kommunerna ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar. Enligt forskningsprojektet Ung livsstil kan en förklaring till pojkars överrepresentation inom idrotten stå att finna i hur pojkar skapar genus och att det bland annat sker genom idrotten.

Figur 12: Andelen (%) unga som deltar i en idrottsförening

	Pojkar	Flickor
Årskurs 4	70	53
Årskurs 7	52	39
Årskurs 9	45	33
Åk 3 gymnasiet	26	22

Utöver kön och ålder är ett tydligt mönster att barn och unga som tillhör de högre socioekonomiska grupperna i större utsträckning är representerade i idrottsföreningar än övriga. Det gäller samtliga åldrar. Specifikt kan noteras att flickor i de lägre socioekonomiska grupperna deltar i mycket liten utsträckning i en idrottsförening. Endast två procent av flickorna i gymnasiet i den lägsta socioekonomiska gruppen deltar i en idrottsförening.

Figur 13: Andelen (%) elever på högstadiet i olika socioekonomiska grupper⁸⁶ som deltar i idrottsförening

	1	2	3	4	5
Pojkar	58	54	47	42	22
Flickor	56	48	30	18	19

Detta slår igenom även när man ser på boendeform och deltagande i idrottsförening. De som bor i villa/radhus/bostadsrättslägenhet är i större utsträckning med i en idrottsförening än de som bor i hyreslägenhet, vilket naturligt hänger samman med att den

förstnämnda gruppen av boendeformer kräver en högre inkomst än boende i hyreslägenhet. Även barn och unga som bor med båda sina föräldrar deltar i något högre utsträckning i idrottsföreningar än övriga, vilket gäller samtliga åldrar. Skälen till ett högre deltagande i föreningslivet i grupper med bättre socioekonomiska förutsättningar är att dessa unga i högre grad stimuleras till deltagande av sina föräldrar, vilka också i större utsträckning har tid att följa barnen till deras aktiviteter. Många idrottsaktiviteter medför också allt högre kostnader vilket i sig medför en socioekonomisk selektering.

Det finns även ett samband mellan skolbetyg och deltagande i en idrottsförening. Unga med goda skolbetyg deltar i större utsträckning i idrottsföreningar än unga som har sämre skolbetyg, vilket är logiskt eftersom goda skolbetyg har ett samband med välutbildade föräldrar och bättre socioekonomiska förutsättningar.

Barn och unga med utländsk bakgrund deltar i mindre utsträckning i en idrottsförening än övriga barn och unga, vilket till del hänger samman med den socioekonomiska bakgrunden. Bland pojkar är deltagandet i en idrottsförening lika stort i samtliga skolåldrar i grupper med svensk och utländsk bakgrund om skillnader i socioekonomisk bakgrund neutraliseras. Bland pojkar styrs således deltagandet i idrottsförening av den socioekonomiska bakgrunden, snarare än av svensk eller utländsk bakgrund. Bland flickor är däremot idrottandet lägre bland flickor med utländsk bakgrund än bland flickor med svensk bakgrund även med beaktande av skillnader i socioekonomiska förutsättningar. För utrikes födda flickor är mönstret detsamma oberoende av varifrån flickorna kommer, och här finner inte forskarna någon förklaring utifrån den kunskap som finns idag.

Ung livsstil har också undersökt geografiska skillnader mellan stadsdelsområden och konstaterar att de skillnader som framträder i

stor utsträckning kan hänföras till olikheter i de socioekonomiska förutsättningarna mellan områdena.

Även i föreningar som inte är idrottsföreningar återfinns motsvarande mönster, att barn och unga i de högre socioekonomiska grupperna och med bättre skolbetyg deltar i föreningslivet i större utsträckning än övriga. Avseende kön skiljer sig deltagandet i andra föreningar åt något jämfört med idrottsföreningar. Flickor deltar i något större utsträckning än pojkar i det föreningsliv som inte rör idrotten. Skillnaderna är dock små och deltaganden är generellt på en betydligt lägre nivå än deltagandet i idrottsföreningar.

Figur 14: Andelen (%) unga som deltar i en annan förening än idrottsförening

	Pojkar	Flickor
Mellanstadiet	12	13
Högstadiet	9	14
Gymnasiet	11	15

Vid en jämförelse mellan grundskola och grundsärskola är unga i grundsärskolan med i en idrottsförening i betydligt mindre utsträckning än unga i den övriga grundskolan. Unga i särskolan är också fysiskt aktiva i mycket mindre grad än övriga pojkar och flickor.

Figur 15: Andelen (%) som är med i förening totalt, idrottsförening och annan förening i övriga skolan respektive särskolan i Stockholm stad

	Pojkar		Flickor	
	Övriga skolan	Särskolan	Övriga skolan	Särskolan
Förening totalt	52	33	43	15
Idrottsförening	47	22	34	10
Annan förening	9	14	14	10
Gymnasiet				
Förening totalt	39	28	38	32
Idrottsförening	32	20	28	11
Annan förening	11	12	15	21

När det gäller annan förening har grundsärskolans elever i huvudsak ett något högre deltagande än övriga. Men även för grundsärskolans elever är detta föreningsliv inte lika omfattande som idrottsföreningarna. Totalt sett är därför grundsärskolans elever mindre representerade i föreningslivet än övriga grundskoleelever.

4.1.2 Deltagande i Kulturskolan Stockholm

Deltagandet i Kulturskolan Stockholm har både likheter och olikheter med deltagandet i föreningslivet. En skillnad är att en större andel flickor än pojkar deltar i Kulturskolan Stockholm. Det gäller samtliga åldrar och är ett mönster som är stabilt över tid. Könsfördelningen i Kulturskolan Stockholm åren 2002, 2014 och 2017 var exakt densamma, 36 procent pojkar och 64 procent flickor. Resultaten är likartade även i andra kommuner. Ett skäl till det är enligt forskarna att de kulturella verksamheterna har ett utbud som i högre utsträckning attraherar flickor än pojkar.

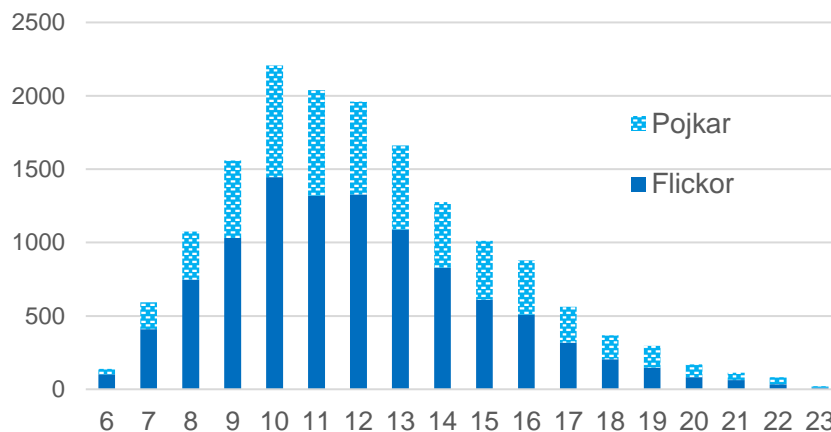

Deltagandet i Kulturskolan Stockholm mätt i elevantalet ökar fram till 10 års ålder för att sedan sjunka. Av registerdata från Kulturskolan Stockholm framgår att det 2017 vid 10 års ålder deltog 761 pojkar och 1 445 flickor, det vill säga totalt 2 206 elever.⁸⁷ Därefter sjunker deltagandet märkbart och stadigt för både pojkar och flickor.

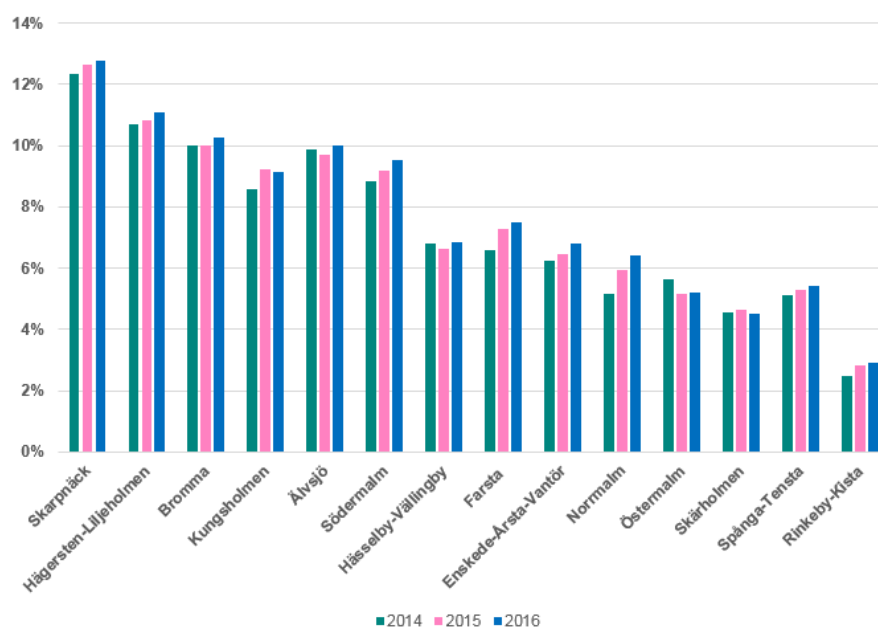
⁸⁷ Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlik! – hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar.*

Figur 16: Deltagande i Kulturskolan Stockholm fördelat på kön och ålder år 2017

Källa: Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017)

Kulturskolan Stockholms förankring mätt i andel barn och unga i verksamheten per stadsdelsområde varierar, vilket framgår av nedanstående figur. Sedan 2015 har Kulturskolan Stockholm utökat utbudet och antalet kursplatser i prioriterade ytterstadsområden. De eftersträvar allt mer att utforma kursutbud och pedagogik efter elevernas önskemål och behov.⁸⁸

Figur 17: Andel deltagare i Kulturskolan Stockholm (6–22 år) per stadsdelsområde, 2014–2016

Källa: Kulturrapport (2017)

I flera avseenden kan man se tydliga likheter mellan deltagandet i föreningslivet och i Kulturskolan Stockholm. Barn och unga från de högre socioekonomiska grupperna deltar i högre utsträckning i Kulturskolan Stockholm än övriga, liksom de med goda skolbetyg. Samma mönster gäller barn och unga som bor i villa, radhus eller bostadsrättslägenhet, vilka i större utsträckning deltar i Kulturskolan Stockholm än de som bor i hyresrätt. Noteras kan att det finns stora skillnader mellan exempelvis Skarpnäck och Farsta som är socioekonomiskt förhållandevis jämförbara stadsdelsområden.

Barn och unga med svensk bakgrund deltar i större utsträckning i Kulturskolan Stockholm än barn och unga med utländsk bakgrund. Det gäller även om man tar hänsyn till olikheter i den socioekonomiska bakgrunden.

Sammanfattningsvis kan konstateras att skillnader i deltagande i Kulturskolan Stockholm i stort beror på skillnader i socioekonomisk bakgrund samt svensk respektive utländsk bakgrund. Det är också ett högre deltagande bland flickor än pojkar.

4.2 Deltagande i expressiva fritidsaktiviteter

Med expressiva fritidsaktiviteter avses aktiviteter som är mer löst organiserade och präglas av en öppenhet. Det som kännetecknar aktiviteterna är att deltagandet styrs utav lust. Exempel på expressiva fritidsaktiviteter är parklek, fritidsgård, simhall och bibliotek. Generellt kan sägas att just dessa aktiviteter i högre grad når ut till barn och unga med socioekonomiskt svagare förutsättningar. Orsakerna till det ska sökas i kombinationen av att det rör sig om just öppna verksamheter, med låg eller ingen kostnad, att barn och unga i dessa grupper socialiseras till en expressiv fritidsstil med kortsiktigare planeringshorisont, och att

dessa grupper lever under mer trångbodda förhållanden och därför i högre grad söker sig till offentliga platser.

4.2.1 Besök på bibliotek

Flickor läser och lånar böcker samt besöker bibliotek i större utsträckning än pojkar oberoende av ålder. För båda könen nyttjas bibliotek i störst utsträckning i yngre åldrar. I fråga om regelbundna besök på bibliotek återfinns den största skillnaden mellan pojkar och flickor dock i gymnasiet, då 21 procent av flickorna uppger att de besökt bibliotek minst tre gånger de senaste fyra veckorna, mot 7 procent bland pojkar. Flickors andel av besök på bibliotek förefaller också att öka över tid, vilket åskådliggörs i följande figur.

Figur 18: Andelen (%) av besöken på bibliotek under 4 veckor som pojkar och flickors står för, högstadiet, 1985-2014

	1985	1998	2004	2014
Pojkar	47	48	43	40
Flickor	53	52	57	60

Barn unga med utländsk bakgrund samt barn från grupper med sämre socioekonomiska förutsättningar besöker bibliotek i samma utsträckning, eller mer, än barn och ungdomar med svensk bakgrund. I synnerhet utrikes födda flickor besöker bibliotek i stor utsträckning. På gymnasiet uppger 51 procent i denna grupp att de besökt bibliotek minst en gång de senaste fyra veckorna, att jämföra med 35 procent av flickor med två svenskfödda föräldrar och 25 procent av utrikes födda pojkar.

Sammanfattningsvis når biblioteken i högre grad ut till yngre barn än till äldre ungdomar och till flickor i alla åldrar. Biblioteken attraherar också i förhållandevis stor utsträckning barn och unga med utländsk bakgrund och de med sämre socioekonomiska förutsättningar.

4.2.2 Besök på parklek och fritidsgård

Parklekar är öppna för barn i alla åldrar. Oftast är verksamheterna inriktade på utomhusaktiviteter som till exempel lekar, spel och skapande verksamhet. Det är gratis att få komma till parkleken och det finns möjligheter att låna lekmaterial och spel. Parklekarna är personalbemannade.⁸⁹

Pojkar och flickor besöker parklekar ungefär i samma utsträckning. Barn från socioekonomiskt svaga förhållanden besöker i större

⁸⁹ <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Lekparker-och-parklekar/>.

utsträckning parklekarna. Barn som bor med båda sina föräldrar besöker parklek i mindre utsträckning än övriga barn.

Pojkar besöker i högre grad fritidsgårdar än flickor, och över tid har detta mönster förstärkts. I socioekonomiskt svaga områden står pojkar idag ofta för över 75 procent av alla besök på fritidsgårdar.

Figur 19: Andelen (%) av besöken på fritidsgårdar under 4 veckor av pojkar och flickor, högstadiet, 1985-2014

	1985	1998	2004	2014
Pojkar	51	55	54	68
Flickor	49	45	46	33

Besök på fritidsgård görs i störst utsträckning i mellanstadiet för att sedan avta i takt med stigande ålder. Bland pojkar i mellanstadiet har 45 procent besökt fritidsgård minst tre gånger de senaste fyra veckorna, att jämföra med 6 procent bland pojkar i gymnasiet. Över åren kan också en påtaglig minskning ses avseende andelen besökare på fritidsgård.

Barn och unga i de lägre socioekonomiska grupperna besöker de öppna verksamheterna, där fritidsgård och parklek ingår, i samma utsträckning eller mer än barn och unga i de högre socioekonomiska grupperna. Även barn och unga med utländsk bakgrund besöker i större utsträckning än de med svensk bakgrund parklek eller fritidsgård. Av de flickor på högstadiet som besöker fritidsgård är det i större utsträckning flickor med lägre betyg. Dessa resultatet kvarstår även efter kontroll för ekonomiska resurser och utländsk bakgrund.

Pojkars intressen på fritidsgårdarna är framför allt inriktade på tv-spel, idrottsturneringar, biljard, pingis och dart, medan flickor föredrar dans, cafékvällar eller läger/utflykter. Gemensamt för båda könen är intresset att delta i verksamheter som inriktas på att lära sig något nytt.

4.2.3 Deltagande i sommarkolloverksamhet⁹⁰

Under 2016 åkte 5 075 barn och unga på sommarkollo, vilket är en ökning med knappt 14 procent jämfört med 2015.⁹¹ Målgruppen för sommarkollo 2017 är barn folkbokförda i Stockholms stad och som

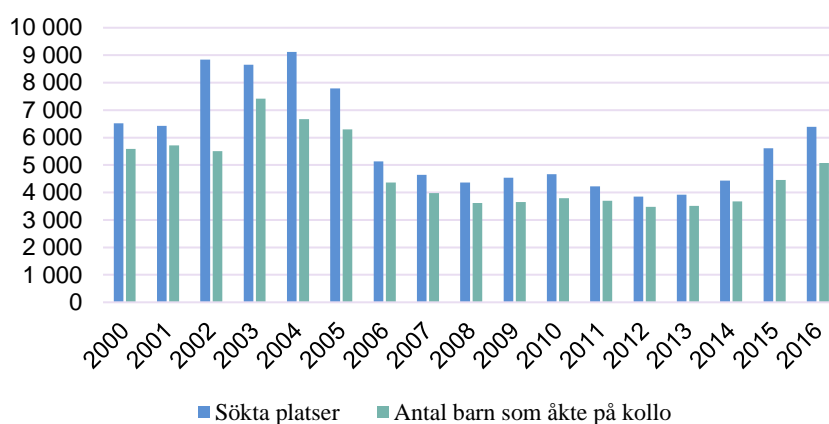
⁹⁰ Med sommarkollo avses den avgiftsbelagda verksamhet där barn och unga är på kollo under sommaren cirka 7-14 dagar.

⁹¹ Stockholms stads sommarkolloverksamhet (2016).

under vårterminen går i skolår 1-9.⁹² Könsfördelningen visar på en något större andel flickor (57 procent) jämfört med pojkar (43 procent). Trenden är att andelen flickor som deltar ökar. Från 2015 till 2016 ökade andelen flickor med 1,7 procentenheter.⁹³

Antalet sökta och beviljade sommarkolloplatser under åren 2000 till 2016 framgår av nedanstående figur. Perioden 2003-2006 skedde en kraftig minskning. Från år 2013 har det skett en ökning av hur många som söker plats på sommarkollo och även hur många barn som åker på sommarkollo.

Figur 18: Sökta och beviljade sommarkolloplatser år 2000-2016

Källa: Bilaga till årsredovisning för Stockholm stad (2016)

Varje år genomförs en brukarundersökning om vad deltagarna på sommarkollo tyckte om sin vistelse. År 2016 var svarsfrekvensen 45 procent. Av dessa svarade drygt 92 procent att deras vistelse varit bra eller mycket bra.⁹⁴

Sommarkollo är avgiftsbelagt, och innan 2017 gjordes den senaste avgiftsjusteringen 2005 då kommunfullmäktige beslutade att höja avgiften.⁹⁵ Detta var sannolikt anledningen till att cirka 2 000 färre barn åkte på sommarkollo efterföljande år. Föräldrar har möjlighet att söka ekonomiskt bistånd för att låta sina barn få åka på sommarkollo. För att fler ska kunna åka på sommarkollo har Stockholms stad även genomfört en satsning i budget för 2017

⁹² www.stockholm.se

⁹³ Stockholms stads sommarkolloverksamhet (2016).

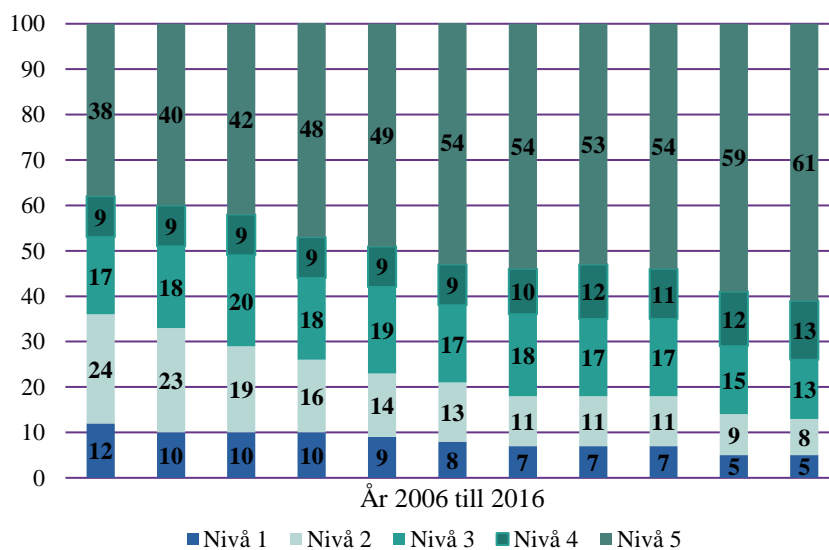
⁹⁴ <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Stadsledningskontoret/Brukarundersokningar/Resultat-fran-bruکارundersokningar/Brukarundersokningar-sommarkollo/>

⁹⁵ Stockholms stads sommarkolloverksamhet (2016).

gällande avgifterna för familjer med lägst inkomst, för vilka avgifterna har sänkts med 20 procent.⁹⁶

Det finns fem avgiftsnivåer för sommarkollo, och för ett hushåll med ett barn i sommarkollo varierar dygnsavgiften mellan 40-350 kr. I nedanstående figur framgår fördelningen av andel barn per avgiftsnivå 2006-2016. Avgiftsnivå 1 motsvarar barn som kommer från socioekonomiskt svaga förhållanden och avgiftsnivå 5 barn från socioekonomiskt starka förhållanden. Figuren nedan visar att det är barn i de mest välbeställda hushållen som under perioden ökat sin andel bland deltagare. Andelen barn i avgiftsnivå 1 blir allt färre medan barnen i avgiftsnivå 5 blir allt fler. Trenden under tidsperioden visar också på en minskning i de mellersta avgiftsnivåerna 2 och 3.

Figur 19: Andel barn (%) på kollo per avgiftsnivå år 2006-2016

4.2.4 Besök i simhall

Simhallarna erbjuder aktiviteter för barn och unga i alla åldrar. Barn över fem år kan gå i simskola utifrån sin kunskapsnivå.

Flickor och pojkar besöker simhallar på sin fritid i ungefär lika stor utsträckning. Andelen unga som besöker simhall sjunker avsevärt från mellanstadiet till högstadiet. Ungefär var fjärde pojke och flicka i mellanstadiet har besökt en simhall den senaste veckan. På gymnasiet har däremot bara 5 procent av pojkarna, och 3 procent av flickorna, besökt en simhall minst tre gånger de senaste fyra veckorna.

Barn och unga med utländsk bakgrund deltar mer än de med svensk bakgrund när det gäller att besöka simhallar. Skolbetygen har ingen betydelse för besöksfrekvensen, inte heller socioekonomiska förutsättningar eller familjeförhållanden.

4.3 Hälsa, livskvalitet och fritid

I forskningsprojektet Ung livsstil har barn och unga fått svara på frågor om hälsa och livskvalitet. Vid en jämförelse med andra studier inom projektet skiljer sig hälsa och livskvalitet obetydligt från genomsnittet i dessa studier, och inget tyder således på att situationen avseende ungas hälsa och livskvalitet skiljer sig nämnvärt från tillståndet i Sverige som helhet. En viss jämförelse av undersökningens resultat 2014/2015 har också kunnat göras med resultat från Stockholms stad från 2004/2005. Denna jämförelse tyder inte på att några större förändringar skett när det gäller skattningar av hälsa och psykiska besvär. Avseende självskattad livskvalitet kan dock en viss nedgång konstateras 2014, och den är något större bland flickor.

När det gäller hälsa och livskvalitet finns det genomgående köns- och ålderskillnader. Flickor skattar sin allmänna hälsa, sin fysiska hälsa och sin psykiska hälsa som sämre än pojkar. Denna andel ökar också med stigande ålder. Bland gymnasieflickor skattar exempelvis 38 procent sin psykiska hälsa som inte bra, att jämföra med 24 procent bland gymnasiepojkar. Flickor uppger också högre förekomst av psykiska besvär och lägre livskvalitet.

Barn och unga med lägre socioekonomisk bakgrund skattar sin hälsa som lägre och har högre förekomst av psykiska besvär samt en lägre livskvalitet. En förklaring som kan bidra till varför barn och unga med svagare socioekonomisk bakgrund uppger lägre resultat på hälsa och livskvalitet kan vara att de i mindre utsträckning är fysiskt aktiva. När det gäller barn och unga med

utländsk bakgrund kvarstår efter kontroll för social bakgrund få samband med hälsa och livskvalitet.

Figur 20: Andelen (%) elever på högstadiet i olika socioekonomiska grupper⁹⁷ som skattar sin psykiska hälsa som inte bra

	1	2	3	4	5
Pojkar	16	11	19	16	22
Flickor	39	29	33	37	54

Familjesituationen har också samband med hälsa och livskvalitet. De barn och unga som bor med båda sina föräldrar uppvisar bäst hälsa och högst livskvalitet.

Av undersökningstekniska skäl kan enbart begränsade jämförelser göras mellan grundsärskolan och övrig grundskolan avseende hälsa och livskvalitet. Den samlade bilden ger dock att pojkar i grundsärskolan i flera avseende skattar sin hälsa och livskvalitet som lägre än pojkar i övriga grundskolan. Bland flickor förefaller skillnaden liten. Mot detta ska dock ställas tidigare studier av grundsärskoleelever som visar att flickor i grundsärskolan i större utsträckning redovisar förekomst av psykiska besvär än flickor i övriga grundskolan.

En central fråga i denna rapport är huruvida nyttjande av offentligt finansierad fritidsverksamhet har samband med hälsa och livskvalitet. Den övergripande bilden är att det finns en tydlig sådan koppling. Mest genomgående framträder ett samband till den allmänna och fysiska hälsan och till livskvalitet. En förklaring till det kan vara att deltagande i idrottsförening är betydelsefullt för sambandet. Tidigare forskning har visat att fysisk aktivitet har stor betydelse för hälsa och livskvalitet. Även Ung livsstils undersökning ger tydligt stöd för detta. Barn och unga som inte är fysiskt aktiva skattar sin hälsa och livskvalitet lägre i undersökningen. Det är därför viktigt att grupper som i lägre grad är fysiskt aktiva, såsom barn och unga med funktionsnedsättning, flickor med utländsk bakgrund och barn och unga med svagare socioekonomisk bakgrund, stöds till fysisk aktivitet oavsett om det sker i föreningsform, som spontant idrottande eller i annan organisationsform.

Deltagande i andra fritidsaktiviteter än idrottsförening förefaller inte vara lika tydligt kopplade till hälsa och livskvalitet, däremot har trivseln med fritidssituationen en stark sådan koppling. Barn och

unga som inte trivs med sin fritid skattar genomgående sin hälsa och livskvalitet lägre.

4.4 Sammanfattande analys

Den kartläggning som forskningsprojektet Ung livsstil har genomfört inom ramen för kommissionens arbete visar behov av utvecklade kommunala insatser för att främja en jämlik och jämställd fritid för unga i Stockholms stad. Kultur, idrott och andra fritidsaktiviteter kan ha stor betydelse för hälsa och välbefinnande. Barn och unga deltar i olika utsträckning i instrumentella respektive expressiva aktiviteter bland annat beroende på socioekonomiska resurser.

Det är av stor vikt att stimulera barn och unga med olika bakgrund och förutsättningar till olika aktiviteter. Det kan göras genom att utveckla utbudet av aktiviteter, säkerställa kunskap om aktiviteter och sänka trösklar för underrepresenterade gruppers deltagande, t.ex. genom att erbjuda aktiviteter till låga eller inga kostnader för ett ökat deltagande bland socioekonomiskt svagare grupper. Utbudet av aktiviteter ska erbjuda en tillgänglig och inkluderande miljö.⁹⁸ Det är känt att unga med funktionsnedsättningar deltar i mindre utsträckning i aktiviteter och är mindre fysiskt aktiva. Det är viktigt att motivera dessa grupper att delta eftersom deltagande i fritidsaktiviteter kan minska utanförskap.⁹⁹ Det är också viktigt att utbudet stämmer överens med målgruppens önskemål och att till exempel lokaler är anpassade efter målgruppens behov.

Deltagande i fritidsverksamhet med förtroendefulla relationer till vuxna utanför familjen bidrar till en positiv utveckling genom att utveckla barns och ungas delaktighet, identitet, sociala kompetens, problemlösningsförmåga samt ger en starkt självkänsla.¹⁰⁰ Fritidsaktiviteter fungerar därför som skyddsfaktorer i barns och ungas liv.¹⁰¹ Forskning har även visat att pojkar som idrottar mer har bättre betyg i skolan och att unga som idrottar varje dag har en bättre fysisk utveckling.¹⁰² En riskfaktor för att hamna i en ogynnsam utveckling under uppväxten är att delta i grupper som

---

⁹⁸ Fokus 14 - *Ungas fritid och organisering* (2014).

⁹⁹ Fokus 12 - *Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* (2012).

¹⁰⁰ Vetenskapsrådet (2014), *Barn och ungas utbildning i ett segregerat samhälle. Mångfald och migration i valfrihetens skola.*

¹⁰¹ Ungdomsstyrelsen (2007:13). *Ungdomar, fritid och hälsa en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer.*

¹⁰² Fritz, J. (2017). *Physical activity during growth, effects on bone, muscle, fracture risk and academic performance.*

bryter mot samhällets regler och normer. Den risken kan till exempel vara kopplad till misslyckanden i skolan eller alkohol- och droganvändning.¹⁰³

Idrottsföreningar är den offentligt subventionerade aktivitet som når flest barn och unga. Deltagandet i dessa verksamheter präglas dock av stora skillnader då pojkar är mer aktiva än flickor. På samma sätt är barn i högre socioekonomiska grupper, barn med goda skolbetyg samt barn födda inom landet och med föräldrar födda i Sverige mer aktiva i idrottsföreningar än andra barn. Neutraliserat för socioekonomiska förutsättningar deltar dock pojkar med utländsk bakgrund i samma utsträckning som pojkar med svensk bakgrund. För flickor med utländsk respektive svensk bakgrund kvarstår dock skillnaderna i deltagande även med beaktande av skillnader i socioekonomiska förutsättningar. Unga boende i villa- och bostadsrättsboende är i högre grad representerade inom föreningsidrotten. Barn och unga med funktionshinder deltar i betydligt lägre utsträckning än övriga.

Avseende *det övriga föreningslivet* är förhållandena delvis de omvända. Flickor är i dessa föreningar aktiva i större utsträckning än pojkar. Skillnaderna mellan könen är dock inte lika stora som det är för deltagande i idrottsförening. Pojkar i grundsärskolan är i högre grad representerade i det övriga föreningslivet än pojkar i grundskolan. Ålder har mindre betydelse för deltagande i det övriga föreningslivet jämfört med idrottsförening, där deltagandet sjunker med stigande ålder. Även på detta område är barn och unga från högre socioekonomiska grupper samtidigt mer representerade. Detta gäller särskilt tonårsflickor med svensk bakgrund. Goda skolbetyg är även här kopplat till deltagandets nivå.

När man tittar specifikt på *Kulturskolan Stockholm* visar det sig att flickor generellt deltar mer än pojkar i alla åldrar. Det finns stora skillnader mellan stadsdelarna vad gäller andelen aktiva i Kulturskolan Stockholm. Socioekonomi och boendeform är starkt kopplade till deltagande. Barn och unga som bor i villa/radhus/bostadsrätt deltar i de flesta fall i större utsträckning i Kulturskolan Stockholm, än de som bor i hyresrätt.

Vad gäller *bibliotek* är flickor och de med högre skolbetyg överrepresenterade. Däremot skiljer sig biblioteksbesök markant mot andra fritidsområden genom att barn och unga med utländsk

---

¹⁰³ Andershed, H. och Andershed, A-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen*.

bakgrund deltar mer än barn och unga med svensk bakgrund. Det finns även direkta områdeseffekter efter kontroll för ekonomiska resurser och utländsk bakgrund där Bromma uppvisar lågt deltagande (8-9 procent) medan Rinkeby-Kista för båda könen har ett deltagande runt 50 procent (mellanstadiet).

Pojkar är överrepresenterade avseende besök på *fritidsgårdar*. Barn och unga med utländsk bakgrund är mer representerade inom både fritidsgårdar och *parklek*. Det finns skillnader för flickor i högstadiet vad gäller besök på fritidsgårdar, där de med låga betyg är överrepresenterade. Detta gäller även inom yrkesförberedande program. Det finns få områdeseffekter, men i socioekonomiskt svagare stadsdelar deltar fler barn och unga i öppna fritidsverksamheter.

Barn och ungas familjesituation tycks generellt ha en begränsad direkt inverkan på deltagandet i fritidsaktiviteter. Det tydligaste resultatet är att barn till ensamstående föräldrar i lägre utsträckning deltar i föreningsliv. De barn och unga som bor med båda sina föräldrar uppger att de har bättre hälsa och livskvalitet än övriga.

Särskilt tydligt är att socioekonomisk bakgrund har ett samband med barn och ungas hälsa och livskvalitet. Barn och ungdomar i de starkare socioekonomiska grupperna deltar i högre utsträckning i föreningsliv och Kulturskolan Stockholm än övriga. Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna besöker de öppna verksamheterna såsom fritidsgård, parklek och bibliotek i samma utsträckning eller mer än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna.

Barn och ungdomar med svensk bakgrund deltar i huvudsak i högre utsträckning i föreningsliv och i Kulturskolan Stockholm än unga med utländsk bakgrund. Det omvända förhållandet gäller för besök på fritidsgård, parklek, bibliotek och simhall där unga med utländsk bakgrund i större utsträckning är representerade.

Pojkar deltar mer i idrottsföreningar, besöker fritidsgårdar och använder spontanidrottsanläggningar mer än flickor. Flickor har dock ett högre deltagande i kulturella aktiviteter som Kulturskolan Stockholm och besök på bibliotek. Samtidigt kan konstateras att flickor generellt skattar sin hälsa och livskvalitet som sämre än pojkar och andelen som inte skattar sin hälsa som bra ökar med stigande ålder. Flickor med svagare socioekonomisk bakgrund skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än övriga. Att pojkar är mer fysiskt aktiva kan bidra till denna skillnad mellan könen i

självs kattad hälsa och livskvalitet. Att stimulera och skapa förutsättningar för mer fysisk aktivitet i alla grupper av unga förfaller därför än viktigare.

På nästan alla områden minskar barn och ungas deltagande i olika fritidsaktiviteter med stigande ålder. Det samband som rapporten lyft fram som gör gällande att barn börjar allt tidigare med organiserade fritidsaktiviteter, men också slutar allt tidigare i tonåren bör beaktas i utvecklingen och styrningen av det offentligt subventionerade fritidsutbudet.

Stadens övergripande styrdokument är den vision som stipulerar målbilden om ett Stockholm för alla. Enligt visionen ska staden bland annat erbjuda ett rikt fritidsutbud som är tillgängligt för alla. Idag erbjuds inom Stockholms stad omfattande fritidsaktiviteter i form av idrott, föreningsliv, kulturskola, fritidsgårdar, simning med mera. I stadens budget är också fokus på främjandet av en jämlik och jämställd fritid tydlig. Trots det visar rapportens analys på stora skillnader avseende såväl deltagande i det offentligt understödda fritidsutbudet, som avseende hälsa och livskvalitet bland olika grupper av unga. En socialt hållbar utveckling förutsätter att sådana skillnader utjämnas mellan stadsdelar och befolkningsgrupper. Således finns fortsatta utmaningar avseende barns och ungas fritid som kräver ytterligare insatser och förstärkt fokus.

5. Rekommendationer och åtgärder

Fritiden har en stor betydelse för ungas hälsa, livskvalitet och prestationer i skolan. Fritiden kan både utgöra en risk- och skyddsfaktor under uppväxten beroende på hur den utformas.

Det finns stöd i forskningen för att hävda att deltagande i strukturerade ordnade fritidssysselsättningar utgör en skyddsfaktor som kan stärka en gynnsam social utveckling.¹⁰⁴ För barn och unga som ingår i ett socialt sammanhang och får möjlighet att lära sig mellanmänniskt samspel genom goda relationer till andra jämnåriga och vuxna utgör fritiden ett skydd. Därför blir det viktigt hur de fritidsaktiviteter som staden ger stöd eller erbjuder utformas och leds.

Forskningen har entydigt i flera rapporter visat på att det är unga med socioekonomiskt svaga förutsättningar som i större utsträckning söker sig till *expressiva* fritidsverksamheter som till exempel bibliotek, simhall och fritidsgård. Unga som har gynnsamma socioekonomiska förutsättningar är istället mer delaktiga i *instrumentella* fritidsverksamheter som till exempel föreningsliv och Kulturskolan Stockholm.¹⁰⁵

Följande rekommendationer och åtgärder syftar till att främja en meningsfull och gynnsam fritid för alla barn och unga i Stockholms stad med det långsiktiga målet om en jämlik, jämställd och socialt hållbar stad. Rekommendationerna och åtgärderna tar sikte på både prioriterade målgrupper och på de olika arenor där barn och unga vistas, liksom på frågor som rör styrning och organisation.

U4.1 Säkerställ kvalitet och likvärdighet i öppna verksamheter

Barn och unga som kommer från socioekonomiskt svaga förhållanden besöker i större utsträckning öppna fritidsverksamheter. Därför har kommunen ett stort ansvar att säkerställa kvalitet och likvärdighet i egna verksamheter och de verksamheter och föreningar som får föreningsbidrag eller kulturstöd. Med kvalitet och likvärdighet avses här att barn och unga upplever att de har tillgång till attraktiva och meningsfulla

---

¹⁰⁴ Ungdomsstyrelsen (2007:13). *Ungdomar, fritid och hälsa en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*.

¹⁰⁵ Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlik! – hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar*.

kultur- och idrottsaktiviteter samt att verksamheterna bidrar till att stärka skyddsfaktorer för besökarna.

Det är en grannliga balansgång att utforma öppna fritidsverksamheter med ett strukturerat innehåll samtidigt som de inte får vara allt för styrda, då för mycket styrning riskerar göra att unga inte söker sig till verksamheterna. Ungas önskemål avseende verksamhetens innehåll bör vara en utgångspunkt, samtidigt som verksamheten behöver utformas på ett sätt som främjar en prosocial utveckling och gynnsamma uppväxtvillkor.

Fritidsledarnas uppdrag är att utforma verksamheten så att unga tycker att den är attraktiv. De behöver vara vuxna förebilder och hjälpa ungdomarna att utveckla sociala relationer. Fritidsledarnas uppdrag är således såväl komplext som viktigt. Därför behöver fritidsledarna stöd i sitt arbete och en löpande kompetensutveckling för att kunna forma, leda och utveckla verksamheten. Detta är ett också viktigt för att ge yrket ökad status och för att säkerställa kvalitet i verksamheten.

Staden behöver utveckla, säkerställa och strukturera samarbetet mellan fritidsgårdarna, fältverksamheterna och socialtjänsten. Det finns en risk att detta samarbete nedprioriteras när socialtjänstens myndighetsutövning behöver prioriteras. Information och samverkan kan emellertid samtidigt underlätta och gagna respektive verksamheters innehåll.

Ansvaret för att genomföra följande åtgärder delas huvudsakligen mellan stadsdelsnämnderna, idrottsnämnden och socialnämnden. Stadsdelsnämnderna ansvarar huvudsakligen för de öppna fritidsverksamheterna och kan kontinuerligt utveckla dessa i enlighet med föreslagna åtgärder, men för en mer stadsövergripande utveckling krävs en samordning som bör delas mellan idrottsnämnden och socialnämnden.

U4.1.1 Åtgärd: Tydliggör fritidsledarnas roll och utveckla deras kompetens

Beskrivning: Fritidsledarna spelar en avgörande roll för den kvalitet och likvärdighet som kan erbjudas av stadens öppna fritidsverksamheter. Att leda och utforma verksamheternas innehåll så att de främjar ungas positiva utveckling är ett komplext uppdrag. Fritidsledarens roll behöver därför vara tydlig och löpande kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte behöver säkerställas. Inspiration kan erhållas från Malmö stad som inrättat så kallade ”förste fritidspedagoger” med ett större ansvar för att leda

verksamheten på fritidshemmen så att dessa långsiktigt utvecklas i rätt riktning. Syftet med satsningen i Malmö stad är bland annat ökad likvärdighet mellan fritidshemmen, utvecklad samverkan och tydligare koppling mellan styrdokument och verksamheten. Fritidshemmens verksamhet regleras i skollagen och det finns allmänna råd för fritidshemmen. Dessa ger stöd och vägledning för fritidshemmen att planera sin verksamhet utifrån skollagen och läroplanen för att bidra till att fler elever når målen. Skillnaden mellan fritidshem och fritidsverksamheter är att fritidshem riktar sig till en yngre målgrupp från 6-13 år och att de bedriver pedagogisk gruppverksamhet.¹⁰⁶ Arbetet med ”förste fritidspedagoger” är en form av kvalitetsutveckling som kan inspirera även annan fritidsverksamhet till exempel fritidsgårdar.

Pågående arbete: Stadsdelsnämnderna har organiserat fritidsverksamheterna på olika sätt. Beroende på stadsdelsnämnd varierar organisation och olika verksamheter drivs i egen regi eller på entreprenad. Fritidsledarnas roll och kompetens inom Stockholms stad ser därför olika ut.

Ansvarig: Idrottsnämnden, socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.1.2 Åtgärd: Utveckla syfte och innehåll för framtidens mötesplats för unga

Beskrivning: Fritidsgården har en lång historia. Från början var syftet med fritidsgårdarna att fånga upp unga pojkar och motverka sociala problem. I den här rapporten konstateras att fritidsgårdarna idag i första hand når pojkar med svagare socioekonomiska förutsättningar, att pojkarnas andel av besökare ökar, men också att andelen regelbundna besökare generellt har minskat över tid. Den senaste fritidsgårdsutredningen i Stockholm gjordes 1978.¹⁰⁷ Mot denna bakgrund finns det idag ett behov av att dels sammanställa aktuell kunskap om stadens öppna fritidsverksamheter och dels tydligare definiera vilken roll dessa ska ha i förhållande till stadens målsättningar och hur verksamheten utifrån detta bör följas upp. En viktig utgångspunkt för utvecklingsarbetet är den kunskap som förevarande rapport har presenterat, till exempel vikten av att erbjuda strukturerat innehåll och vuxna förebilder. Det är avgörande för att verksamheten ska bidra med skyddsfaktorer för den grupp unga som behöver extra stöd och vägledning. För att säkerställa verksamhetens attraktivitet och möjlighet att nå bredare målgrupper kan fritidsgården utvecklas till en plattform som kopplar samman besökarna med ett bredare utbud av fritidsaktiviteter. Samverkan

¹⁰⁶ <https://www.skolverket.se/skolformer/fritidshem>.

¹⁰⁷ Sarnecki, J. (1978). *Ungdomsgårdarna i Stockholm*.

med det lokala föreningslivet, idrottsföreningar, kulturskola, bibliotek och näringsliv blir i det ljuset avgörande. Det är också viktigt att utvecklingsarbetet beaktar verksamhetens tillgänglighet för barn och unga med funktionsnedsättningar som har behov av såväl egna verksamheter och mötesplatser, som tillgång till allmänna verksamheter.

Pågående arbete: Inom Stockholms stad finns flera exempel på verksamheter som kan fungera som inspirerande förebilder. Skarpnäcks stadsdelsnämnd driver exempelvis allaktivitetshuset Bagishuset som utgör en mötesplats för unga och för det lokala föreningslivet. Personalen håller i aktiviteter för de unga såsom dans, fotboll och cv-skrivande. De unga får vara med på det månatliga gårdsrådet där de kan påverka verksamheten och innehållet. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd utvecklar en ny fritidsverksamhet och mötesplats kallad Tech10sta, som syftar till att främja ungas teknikintresse, skaparglädje samt nätverk och relationer med teknikbranschen. Tech10sta ska utvecklas i nära samverkan mellan stadsdelsnämnden, det teknikintensiva näringslivet, civilsamhället och akademien.

Ansvarig: Idrottsnämnden, socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.1.3 Åtgärd: Säkerställ strukturerad samverkan mellan stadsdelsnämndernas fritidsverksamheter, fältverksamheter, socialtjänst och facknämnder med ansvar för fritidsfrågor

Beskrivning: Inom stadsdelsnämnderna sorterar fritidsverksamheterna organisatoriskt under olika avdelningar. Samarbetet mellan fritidsverksamheterna, fältverksamheterna och socialtjänsten ser olika ut i stadsdelsnämnderna. Det behöver säkerställas att ett strukturerat samarbete finns inom samtliga stadsdelsnämnder mellan fritidsverksamheterna, fältverksamheterna, socialtjänsten inklusive ungdomsjouren som är organiserad inom Framtid Stockholm, samt med idrottsnämnden och kulturnämnden. Detta skulle gynna barn och unga som befinner sig i utsatta livssituationer och motverka att de utvecklas ogynnsamt. Ungdomsjouren möter unga i utsatta riskmiljöer varför de också bör ingå i denna strukturerade samverkan.

Pågående arbete: Vissa stadsdelsnämnder har utvecklade samarbetsformer mellan till exempel fältverksamheten och myndighetsutövande barn och ungdomsvården. Det kan bland annat vara terminsvis återkommande samarbetsmöten och utsedda kontaktpersoner, vilket har visat sig främja samarbetet.

Ansvarig: Idrottsnämnden, socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.1.4 Åtgärd: Inrätta ett chefsnätverk för fritidsfrågor

Beskrivning: Eftersom fritidsfrågorna spänner över flera nämnders ansvar finns det ett behov av att etablera ett stadsövergripande chefsnätverk som möjliggör ett helhetsperspektiv på fritidsfrågor inom staden. Frågor som chefsnätverket skulle kunna hantera är verksamhetsfrågor inom fritiden med fokus på kompetens, utveckling och uppföljning i syfte är främja samverkan, likvärdighet och kvalitet.

Pågående arbete: Det finns flera olika chefsnätverk i staden med mångsidiga syften. Bland annat finns det ett nätverk för preventionsfrågor i staden där även vissa chefer inom fritidsområdet ingår.

Ansvarig: Idrottsnämnden, socialnämnden tillsammans med stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.2 Tillhandahåll ett bredare fritidsutbud för att nå fler unga

Skälen till att unga inte deltar i fritidsaktiviteter är flera. Det kan handla om att det kostar pengar, att utbudet inte attraherar, att föräldrarna inte är trygga med verksamheten eller att fritidsaktiviteten är kopplad till föräldramedverkan i form av skjuts med bil till och från träningar och tävlingar. Därför behöver befintliga verksamheter utvecklas till sitt innehåll och till sin form så att fler unga nås. En viktig aspekt av detta är också att ungas medskapande i verksamheten säkerställs.

Kulturskolan Stockholm behöver nå ut med sin verksamhet och attrahera fler pojkar, inte minst från socioekonomiskt svaga områden. Även biblioteken behöver i högre grad då ut till denna grupp, vars läsande behöver stimuleras. Forskning visar att läsning påverkar barns språkliga förmågor, skolmognad och skolresultat vilket i sin tur är en viktig skyddsfaktor under uppväxten.

Sommaren utgör en tid då unga är lediga och behöver meningsfulla aktiviteter. I framförallt socioekonomiskt svaga områden har många familjer begränsade möjligheter att resa under sommaren. Att barn och unga som växer upp i dessa områden får samma möjligheter till en aktiv fritid som övriga barn och unga är viktigt ur ett jämlikhetsperspektiv. En möjlighet är sommarkollo som syftar till att ge barn och unga positiva sommaraktiviteter och möjlighet att till exempel prova på fritidsaktiviteter som sedan kan utvecklas till intressen för fortsatt aktivitet hemma. På sommarkollo ges också

möjlighet för barn från olika delar av staden att mötas. Stockholms stad arbetar aktivt för att barn från missgynnsamma socioekonomiska förutsättningar ska ges möjlighet att åka på sommarkollo.

U4.2.1 Åtgärd: Utveckla formerna för sommarkollo i syfte att nå nya målgrupper

Beskrivning: Att få åka på sommarkollo kan vara sommarens höjdpunkt för många barn och unga. De senaste två åren har det skett en ökning av antalet barn som åker på sommarkollo i Stockholms stad. Över de senaste tio åren har dock utvecklingen varit negativ. Det finns behov av att utveckla nya former av sommarkollo för att attrahera fler barn och unga familjer med olika kulturell bakgrund. En orsak till att dessa föräldrar i lägre grad väljer sommarkollo för sina barn, kan dels bero på ekonomiska resurser, dels på svårigheter för staden att nå ut med information om sommarkolloverksamheten, men också att många föräldrar inte känner sig trygga med att låta sitt barn åka på sommarkollo. För att fler föräldrar och barn ska känna sig trygga med verksamheten bör nya former av sommarkollo utvecklas och informationen till underrepresenterade grupper stärkas. En möjlighet är att anordna prova på-kollo. Vid dessa tillfällen kan även föräldrar följa med för att få information och introduceras till verksamheten. Även andra möjligheter till verksamhetsutveckling för att nå nya målgrupper bör beaktas.

Pågående arbete: Pilotmodell för sommarkollo för hela familjer prövas under 2017. Avgiftsmodellen för sommarkollo utvecklas kontinuerligt. Avgiftsmodellen har justerats. Flera stadsdelsnämnder erbjuder dagkollo för barn och unga med aktiviteter som till exempel bad, museum eller dans.

Ansvarig: Södermalms stadsdelsnämnd

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.2.2 Åtgärd: Utred Kulturskolan Stockholms möjligheter att attrahera fler pojkar framförallt i socioekonomiskt svaga områden

Beskrivning: Flickor från socioekonomiskt gynnsamma förhållanden är överrepresenterade bland deltagare i Kulturskolan Stockholms kurser och aktiviteter. Pojkar är generellt underrepresenterade, inte minst pojkar från socioekonomiskt missgynnsamma hemförhållanden. Ett skäl till att pojkar är underrepresenterade kan vara att i större utsträckning prioriterar fysisk aktivitet framför kulturellt skapande på sin fritid, ett annat skäl kan vara att många unga idag utövar kultur själva och i andra former än de som Kulturskolan Stockholm idag erbjuder. Därför bör Kulturskolan Stockholm utveckla fördjupad kunskap om varför pojkar i lägre utsträckning tar del av den verksamhet som erbjuds

och vilka delar av verksamheten som idag når ut till nya målgrupper.

Pågående arbete: Kulturskolan Stockholm erbjuder idag ett brett utbud av kurser inom musik, dans, teater, cirkus, konst och media. Kulturskolan Stockholm har 2017 fått i uppdrag att öka deltagandet till minst nio procent av barn och unga boende i Tensta, Skärholmen, Hjorthagen, Rågsved, Husby och Rinkeby. På längre sikt är målet att deltagandet i Kulturskolan Stockholm ska öka ytterligare och fördelas jämnt över staden.

Ansvarig: Kulturnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.2.3 Åtgärd: Utveckla verksamhet som stimulerar framförallt pojkars läsande

Beskrivning: Forskning visar att daglig läsning påverkar barns språkliga förmåga, skolmognad och skolresultat. Inom ramen för denna rapport har ungas läsvanor inte studerats närmare, däremot kan rapporten, utifrån Ung livsstils undersökningar, konstatera att flickor läser, lånar böcker och besöker bibliotek i större utsträckning än pojkar. Forskningsprojektet har undersökt ungas biblioteksvanor åren 1985, 1998, 2004 och 2014. Flickor har varit överrepresenterade vid varje undersökningstillfälle och de står för en allt större del av besöken på biblioteken över tid. Utifrån denna insikt och forskning som påpekar vikten av läsning bör biblioteken sträva efter att utveckla verksamhet som i högre grad når pojkar framför allt i socioekonomiskt svaga områden. Staden bör också mer övergripande identifiera arbetssätt som främjar barn och ungas läsande, med fokus på pojkar från socioekonomiskt missgynnade förhållanden.

Pågående arbete: Stadens olika bibliotek arrangerar ett brett utbud av program och utställningar för alla åldrar. Till exempel arrangeras författarbesök, föreläsningar, läsecirklar, kurser, läxhjälp och debatter. Staden har också så kallade pop up-bibliotek som genomför aktiviteter i hela staden.

Ansvarig: Kulturnämnden och socialnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.3 Öka fritidsutbudets tillgänglighet för underrepresenterade grupper

Det finns tydliga samband mellan nyttjande av det offentligt subventionerade fritidsutbudet och faktorer såsom socioekonomi, familjesituation, kön, ålder och utländsk/svensk bakgrund.

Utöver utbudets attraktivitet kan skillnader i nyttjande hänföras till trösklar för deltagande exempelvis handlar om ekonomi, kunskap, tillit och behovet av föräldramedverkan. Därför behöver staden

aktivt arbeta med att identifiera och sänka trösklar till det fritidsutbud som erbjuds. Förslagen kopplade till denna rekommendation syftar alla till att på olika sätt möta underrepresenterade grupper hinder för deltagande.

U4.3.1 Åtgärd: Inrätta fritidslotsar för att stödja unga till en meningsfull fritid

Beskrivning: Unga med utländsk bakgrund och unga från socioekonomiskt missgynnsamma förhållanden är i högre grad utomstående i förhållande till det offentligt subventionerade fritidsutbudet. För att nå fler i dessa grupper behöver staden utveckla det uppsökande arbetet med fokus på platser där unga idag vistas, till exempel skolor och i viss mån fritidsgårdar. En grupp som särskilt bör uppmärksammas genom det uppsökande arbetet är ensamkommande barn och nyanlända barn vars kunskap om fritidsutbudet sannolikt är särskilt låg. Staden behöver också ta särskild hänsyn till ensamkommande flickor och nyanlända flickors behov. Fritidslotsarnas uppdrag gäller utöver ovanstående grupper även alla barn och unga i staden. Fritidslotsarnas uppdrag är bredare än idrottskoordinatorernas uppdrag. Genom fritidslotsar som staden koppla samman inaktiva unga med det fritidsutbud som erbjuds lokalt i stadsdelarna. Fritidslotsarnas uppdrag blir således att lotsa barn och unga till aktiviteter och dessa behöver nödvändigtvis inte ske på fritidsgården utan även på andra arenor. Fritidslotsarna blir också en naturlig samverkanspart för kultursekreterare och idrottskoordinatorer.

Pågående arbete: Stadsdelsnämnderna Spånga-Tensta, Rinkeby-Kista och Enskede-Årsta-Vantör har påbörjat arbete med fritidslotsar. Arbetet befinner sig i olika faser av uppstart. Fritidslotsarna kommer att använda skolan som bas för att samverka med aktörer inom idrotten, kulturen och föreningslivet för att barn och unga ska få tillgång till fritidsaktiveter.

Ansvarig: Stadsdelsnämnderna och idrottsnämnden tillsammans med utbildningsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.3.2 Åtgärd: Stärk kommunikationen om fritidsaktiviteter mot prioriterade målgrupper

Beskrivning: Ett hinder för deltagande i befintliga fritidsaktiviteter kan vara att barn och deras föräldrar inte har information om det samlade fritidsutbudet lokalt. Staden kan därför behöva utveckla sin kommunikation för att tillgängliggöra information i sammanhang som når barn, unga och deras föräldrar. Det handlar dels om att samla och sammanställa information om det lokala fritidsutbudet, och att göra det på flera språk. Det handlar också om att sprida informationen via exempelvis skola, fritidsgård, medborgarkontor,

socialtjänst, boenden för ensamkommande unga och via uppsökande funktioner som regelbundet kommer i kontakt med unga, såsom medborgarvärdar och fältassistenter.

Pågående arbete: Staden har en webbaserad lösning för barn och unga med funktionsnedsättning kallad Fritidsnätet där det går att filtrera fram fritidsaktiviteter efter inriktning, ålder och funktionsnedsättning. Likaså har Kulturskolan Stockholm en sökfunktion efter till exempel sång, instrument eller dans för lediga platser. I samband med till exempel sommarlov, höstlov och jullov erbjuder flera stadsdelsnämnder lovprogram och innehållet sprids i form av affischer och lovprogramsfoldrar.

Ansvarig: Stadsdelsnämnderna och idrottsnämnden tillsammans med utbildningsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.3.3 Åtgärd: Tillgängliggör kultur och idrott för inaktiva ungdomar

Beskrivning: Idag är trenden att barn börjar med organiserade fritidsaktiviteter allt tidigare i åldrarna och även avslutar sina aktiviteter tidigare. En konsekvens av det är att stadens resursfördelning inom fritidsområdet tenderar att prioritera de yngre barnen. Detta trots att forskningen visar att tidigt påbörjade aktiviteter är korrelerade med tidigare avslut.¹⁰⁸ Ökade krav på deltagande inom föreningsidrotten kan vara en orsak till varför unga väljer att sluta utöva en aktivitet. Föreningsidrotten bör därför utveckla verksamhet med mer fritt deltagande. För unga som är inaktiva på grund av att de slutat utöva en aktivitet, eller aldrig påbörjat någon, är vägarna till deltagande ofta mer komplicerade, inte minst för unga med funktionsnedsättning. Samtidigt visar Ung livsstils undersökning att de unga som utövar någon organiserad aktivitet skattar sin hälsa som bättre och upplever större livskvalitet. Därför behövs nya vägar in till utövande av idrott och kultur för inaktiva unga i samverkan med föreningsliv och andra samarbetsaktörer. Detta innebär att förstärkningar av resurser och kompletterande satsningar kan behövas för unga i tonåren. Ett inspirerande exempel på hur man kan arbeta för att nå nya grupper och tona ner fokus på tävling och prestation är utvecklingsprojektet Inspelet i Örebro län som riktar sig till unga med funktionsnedsättning.

Pågående arbete: Kulturnämnden och idrottsnämnden samverkar med, och ger stöd till, ett stort antal föreningar och andra aktörer, delvis för att främja deltagande bland underrepresenterade grupper. På lång sikt är det strategiskt att särskilt stärka samverkan med

---

¹⁰⁸ Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlik! – hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar.*

aktörer som arbetar för att nå ut till grupper som i lägre grad deltar i föreningslivet. Idrottsbonus är ett bidrag som idrottsnämnden ansvarar för som är till för att främja idrott och fysisk aktivitet för prioriterade grupper.

Ansvarig: Kulturnämnden och idrottsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.3.4 Åtgärd: Säkerställ kostnadsfria sommarlovsprogram i alla stadsdelsnämnder

Beskrivning: Alla barn och unga i Stockholm har sommarlov, men alla har inte möjlighet till att göra några särskilda aktiviteter eller åka på semesterresa på sitt sommarlov. Detta gäller framförallt barn och unga med socioekonomiskt ogynnsamma förutsättningar. Dessa barn är förvisso i stor utsträckning koncentrerade till vissa delar av Stockholm, men finns likväl i hela staden. För att främja en meningsfull fritid under sommaren då unga är lediga, behöver tillgången till sommarlovsprogram och sommaraktiviteter säkerställas i alla stadsdelsnämnder.

Pågående arbete: Flera stadsdelsnämnder sammanställer lovprogram för tider på året då barn och unga är lediga från skolan. Arrangemangen varierar mellan olika stadsdelsnämnder. I exempelvis Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd sammanställs aktiviteter för barn och unga i en sommarlovsbroschyr. Flertalet aktiviteter är gratis och vissa aktiviteter är bara riktade till flickor. Sommarlovsbroschyren delas ut i grundskolor och finns bland annat på bibliotek och på medborgarkontor. I Skärholmen arrangeras sedan år 2009 127-festivalen varje sommar. Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd erbjuder dagliga aktiviteter på Hässelby torg för målgrupper i olika åldrar. Regeringen har satsat 200 miljoner kronor för sommarlovsaktiviteter under perioden 2016-2019. I regeringens budgetförslag för 2018 finns ytterligare en satsning på 250 miljoner kronor per år under perioden 2018-2020 för lovaktiviteter. Satsningen riktar sig till barn och unga i åldern 6-15 år.

Ansvarig: Stadsdelsnämnderna, idrottsnämnden och kulturnämnden
Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen.

U4.3.5 Åtgärd: Skapa möjligheter till utlåning av fritidsutrustning i samverkan med föreningslivet

Beskrivning: Barn- och unga från socioekonomiskt resurssvaga förhållanden har svårt att delta i fritidsaktiviteter som kräver kostsam utrustning för att kunna delta. Detta leder till att barn och unga som skulle vilja delta inte gör det i samma utsträckning som de skulle göra om de hade tillgång till utrustningen. Framförallt spelar fritidsutrustningen stor roll i ett tidigt skede när barn och unga vill prova på olika aktiviteter innan de bestämmer sig för vad de är mest intresserade av. En möjlighet att sänka de ekonomiska

trösklarna för deltagande är att i samverkan med föreningslivet främja möjligheter till utlåning av fritidsutrustning.

Pågående arbete: På andra orter i Sverige finns dylika satsningar, som benämns sportotek eller fritidsbanker. Verksamheten fungerar ofta som ett sorts bibliotek för kostnadsfri utlåning av idrottsutrustning.

Ansvarig: Idrottsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.3.6 Åtgärd: Stärk arbetet med idrottskoordinatorer för att främja flickors fysiska aktivitet

Beskrivning: Flickor är i lägre grad fysiskt aktiva och deltar i mindre utsträckning i idrottsföreningar än pojkar. Särskilt flickor med utländsk bakgrund är i lägre grad aktiva. Idrottsnämnden har i uppdrag att främja flickors idrottande. Det påbörjade arbetet med idrottskoordinatorer har inte utvärderats, men förefaller visa på positiva resultat. Utmaningen är samtidigt stor och satsningen på att öka flickors idrottande bör förstärkas ytterligare. Ett viktigt fokus för idrottskoordinatorerna bör vara samverkan med föreningar för att nå ut bredare. Vid en förstärkning av arbetet bör god lokalkännedom värderas i syfte att stärka förutsättningarna för god samverkan med det lokala föreningslivet.

Pågående arbete: Idrottsnämnden har två idrottskoordinatorer som arbetar med att initiera, utveckla och samordna motionsaktiviteter för flickor i högstadiet och gymnasiet samt för unga med funktionsnedsättning. Den ena idrottskoordinatorn verkar i Järvaområdet och den andra i områdena Skärholmen, Hagsätra-Rågsved och Östberga. Arbetet sker i samverkan med stadens olika verksamheter såsom fritidsgårdar, fältassistenter, sim- och idrottshallar och det lokala föreningslivet. I Järvaområdet har bland annat tjejräning i anslutning till skoldagens slut startats vid några skolor.

Ansvarig: Idrottsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

U4.4 Utveckla styrning och uppföljning för att främja en meningsfull fritid för alla

Enligt *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla* och stadens budget ska staden erbjuda ett rikt utbud av idrott, kultur och fritid tillgängligt för alla. Vidare har stadens nämnder uppdrag att främja deltagande av prioriterade grupper inom fritidsområdet. Det handlar exempelvis om de som är fysiskt inaktiva, flickor med utländsk bakgrund och barn och unga med funktionsnedsättningar. I stadens budget finns det indikatorer som är kopplade till målen inom fritidsområdet. Även om dessa indikatorer är tydligt kopplade till

budgetens mål finns fortsatt ett behov av att utveckla styrning och uppföljning för att kunna säkerställa att insatserna som genomförs leder till att prioriterade grupper faktiskt gynnas.

U4.4.1 Åtgärd: Följ upp offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet

Beskrivning: Stadens mål om ett rikt utbud av kultur och fritid följs idag upp bland annat genom indikatorer om ungas upplevelse av tillgången till meningsfulla idrotts- och kulturaktiviteter. Denna rapport har samtidigt kunnat visa att det finns systematiska skillnader utifrån exempelvis socioekonomi, utländsk/svensk bakgrund, kön och ålder avseende deltagandet i verksamheterna. Det finns således skäl att utveckla uppföljningen av stadens verksamheter och insatser inom fritidsområdet för att främja ett mer jämlikt och jämställt resursutnyttjande.

Pågående arbete: Sedan år 1985 har idrottsnämnden följt upp följt upp fördelningen av nämndens investeringar utifrån kön. År 2016 redovisade nämnden även hur det lokala aktivitetsstödet fördelades utifrån kön. Biblioteken redovisar uppgifter på könsfördelningen på alla besökare när det gäller lån av media, dock ej specificerat för barn- och ungdomsgruppen. Kulturnämnden redovisar könsfördelningen på det kulturstöd som ges till unga 10-25 år.

Ansvarig: Idrottsnämnden, kulturnämnden och stadsdelsnämnderna
Återkoppling/utföljning: Kommunstyrelsen

U4.4.2 Åtgärd: Genomför återkommande studier av offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet

Beskrivning: Ung livsstil är ett forskningsprojekt som genomförts sedan år 1984. I Stockholms stad genomfördes första studien år 1985. Forskningsprojektet har genom regelbundna enkätstudier och fördjupningar bidragit med viktig kunskap om unga stockholmares fritidsvanor. För att staden ska kunna göra övervägda satsningar inom fritidsområdet krävs fortsatta studier. Därför föreslås att idrottsnämnden och kulturnämnden får i uppdrag att även fortsättningsvis genomföra enkätstudier i hela barn- och ungdomsgruppen med lämpliga tidsintervaller.

Pågående arbete: Se Pågående arbete under U4.4.1.

Ansvarig: Idrottsnämnden och kulturnämnden.
Återkoppling/utföljning: Kommunstyrelsen.

6. Referenslista

Böcker

Andershed, H. och Andershed, A-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen*. Stockholm: Gotiha förlag.

Lundgren, L. Sunesson, P-A. och Thunved A. (2016). *Nya sociallagarna*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Rapporter

Blomdahl, U. och Elofsson, S. (2017). *Jämställd och Jämlik! – en studie av hälsa offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholms stad*. Stockholm: Forskningsprojektet Ung livsstil och stadsledningskontoret Stockholms stad.

Blomdahl, U. Elofsson, S. Åkesson, M. och Lengheden, L. (2014). *Segrar föreningslivet? En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och unga*. Stockholm: Idrottsförvaltningen Stockholm stad.

Fokus 12 - *Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* (2012). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Fokus 14 - *Ungas fritid och organisering* (2014). Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Fritz, J. (2017). *Physical activity during growth, effects on bone, muscle, fracture risk and academic performance*. Lund: Lunds Universitet.

Kulturrapport (2016): Stockholms stad, Kulturförvaltningen.

Kulturrapport (2017): Stockholms stad, Kulturförvaltningen.

Löfvenius, J. (2016). *Stad i samverkan Stockholms stad och civilsamhället, Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm*. Stadsledningskontoret: Stockholm stad.

Sarnecki, J. (1978). *Ungdomsgårdarna i Stockholm*: Stockholm: Stockholms Universitet.

Sjöberg, M. Sydh, M. och Bjuhr, R. (2012). *Utvärdering av in i Umeå- Integration genom föreningsliv*. Umeå: Prema utvärdering och företagsutveckling.

Ungdomsstyrelsen (2007:13), *Ungdomar, fritid och hälsa - En forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Ungdomsstyrelsen (2010:2). *Hon Hen Han, - En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Vetenskapsrådet (2014), *Barn och ungas utbildning i ett segregerat samhälle - Mångfald och migration i valfrihetens skola. Vetenskapsrådets rapportserie*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wagnsson, S (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö- En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling*. Karlstad: Karlstad Universitet.

Artiklar

Mahoney, JL & Stattin, H. (2000). "Leisure activities and adolescent antisocial behavior: the role of structure and social context." *Journal of Adolescent* 2000, 23, s.113-127.

Persson, A. (2006) *Leisure in Adolescence: youths' activity choices and why they are linked to problems for some and not others*. Örebro Studies in Psychology 10.

Ericsson, I. (2003) *Motorik Koncentrationsförmåga och skolprestationer*. Malmö Studies in Educational Sciences no. 6, 2003.

Övrigt material

Fördelning av föreningsstöd 2017 tjänsteutlåtande (Dnr: 04.01-1105/2016): Idrottsförvaltningen Stockholms stad.

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter.

Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Norm försörjningsstöd (2017): Stockholms stad.

Riktlinjer handläggning av ekonomiskt bistånd (2014): Stockholm stad.

Sammanträdesprotokoll idrottsnämnden nr 9/2016 § 160-181, 2016-12-20, § 172 *fördelning av föreningsstöd*: Stockholm stad.

Socialtjänstlag (2001:453).

Stockholm en stad för alla (2011) *Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016*. Stockholm stad.

Stockholms stads budget (2017). *Ett Stockholm för alla*. Stockholm stad.

Stockholms stads idrottspolitiska program 2013-2017 (2013): Stockholm stad.

Stockholms stads program för barn- och ungdomskultur (2013). *Kultur i ögonhöjd. För, med och av barn och unga*. (Dnr: 382-323/2013). Kulturförvaltningen Stockholm stad.

Stockholms stads sommarkolloverksamhet (2016): Stadsledningskontoret Stockholm stad.

Uppföljning av öppen fritidsverksamhet i Stockholm stad 2016, Tjänsteutlåtande 2017-01-30. Stadsledningskontoret Stockholm stad.

Utredning om samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm stad 1 juni 2015, bilaga till kulturförvaltningens ärende Dnr 6.1/1504/2015. Kulturförvaltningen Stockholm stad.

Verksamhetsberättelse VB 2016 för kulturförvaltningen, tjänsteutlåtande (Dnr: 1.1/4457/2016): Kulturförvaltningen Stockholm stad.

Verksamhetsberättelse VB 2016 för socialnämnden, tjänsteutlåtande (Dnr: 1.3.1-812-2015): Socialförvaltningen Stockholm stad.

Verksamhetsberättelse VB 2016 för utbildningsnämnden, tjänsteutlåtande (Dnr: 1.2.3-120/2017): Utbildningsförvaltningen Stockholm stad.

Verksamhetsplan 2017 för idrottsnämnden: Idrottsförvaltningen
Stockholms stad.

Vision 2040 – Ett Stockholm för alla, Utlåtande 2017:5 RI (Dnr:
119-1401/2015): Stockholm Stad.

Årsredovisning 2016 för Stockholms stad: Stockholms stad.

Elektronisk källa

Fritid för alla (2017): *Fritidsaktiviteter för barn och unga som
behöver extra stöd i Stockholms stad.*

[http://www.stockholm.se/Fristaende-
webbplatser/Fackforvaltningssajter/Idrottsforvaltningen/Fritid-for-
alla/Vad-ar-Fritid-for-alla/](http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Idrottsforvaltningen/Fritid-for-alla/Vad-ar-Fritid-for-alla/)

Handläggning av kultur- och utvecklingsstöd i stadens
ärendehanteringssystem Platina.

<https://www.skolverket.se/skolformer/fritidshem>

<http://statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik>.

[http://www.stockholm.se/Fristaendewebbplatser/Fackforvaltningssa-
jter/ Socialtjanstforvaltningen/Korttidsboende/LSS-kollo/](http://www.stockholm.se/Fristaendewebbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Korttidsboende/LSS-kollo/)

[http://www.stockholm.se/Fristaende-
webbplatser/Fackforvaltningssajter/Stadsledningskontoret/Brukarun-
dersokningar/Resultat-fran-
brukarundersokningar/Brukarundersokningar-sommarkollo/](http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Stadsledningskontoret/Brukarundersokningar/Resultat-fran-brukarundersokningar/Brukarundersokningar-sommarkollo/)

[http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Lekparker-
och-parklekar/](http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Lekparker-och-parklekar/).

Stockholms stads websida: www.stockholm.se

7. Bilaga

Underlagsrapporten: *Jämställd och Jämlig! –hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar.*

